

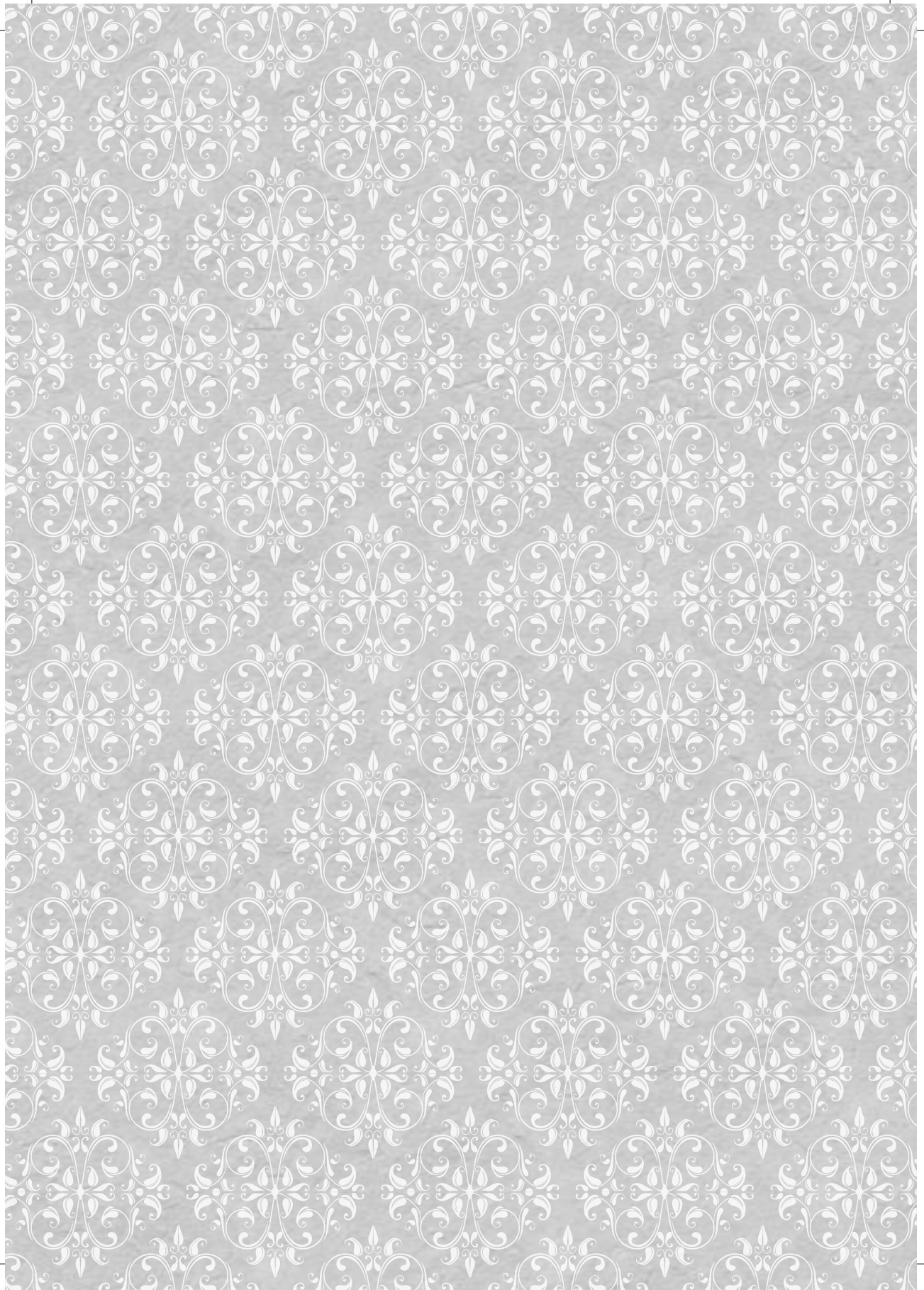
גור אריה יהודה

קריאת שמע
שעל המיטה

אורח חיים סי' רל"ט

חיברתי וערכתני
בחסד ה' עלי
אלמוג טולקר

פה העיר דימונה
שנת התשפ"ה

להערות almogtal80@gmail.com

להצלחת
משפחת טלולקר
ומשפחת כהן

לע"נ דון בן נעמי גרזף
ז"ל ת.ג.צ.ב.ה

הקדמה

אודה השם מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו, על שזיכני להוציא לאור קונטרסי הלכה קצרים למען ירוץ בו הקורא להרחיב את בקיאותו בהלכה וטעמיה.

לתועלת הלומדים, אכתוב כאן הסבר קצר על הספר:

מקורות ההלכה הובאו בדר"כ בלשונם כגון: תלמוד בבלי וירושלמי, ברייתא, תוספתא וזוהר. ובכתב הקטן יותר הצמוד להם הוא ביאור המילים והסבר הגמרא.

היכן שציינתי לדברי הפוסקים, לא הבאתי את לשונם אלא סיכמתי בקצרה את דעתם, אלא א"כ נצרך הדבר, כגון מחלוקת אחרונים בלשון הראשונים.

מסקנת ההלכה נכתבה למעלה. והמקורות לפסיקת ההלכה הובאו בהערות למטה.

לרוב, מחלוקת הפוסקים הובאו מתוך ספריהם של הבית יוסף, משנה ברורה (משנ"ב), כף החיים, מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל, ויבדלחט"א מרן הרה"ג יצחק יוסף שליט"א והרה"ג דוד יוסף שליט"א, הרה"ג בן ציון מוצפי שליט"א ועוד ממחברי זמנינו.

וחשוב להדגיש, שאין לפסוק הלכה למעשה מתוך הקונטרס אלא א"כ ראייתם בספרי הפוסקים שכך הוא הדין.

אשמח להערות ותיקונים, הוספות ודיונים נוספים באותם הנושאים שדנתי בהם בקונטרס.

בברכת התורה

תוכן עניינים

קודם השינה יבדוק נקביו..... ט

כשירצה לישון יקרא קריאת שמע..... ט

חיוב ק"ש שעל המיטה לכל אדם..... י

מקום קריאת שמע..... יא

קריאת שמע בשכיבה..... יב

ברכה על קריאת שמע..... יג

"לשם יהוד" קודם הכל..... יד

איזה פרשות קורא על המיטה?..... יד

ברכת 'המפיל'..... טו

ברכת 'המפיל' בשם ומלכות או לא? (ברכת השבה והודאה, או ברכת הנהנין)..... טז

האם לאחר הצות לילה מברך ברכת 'המפיל'?..... יח

המסתפק אם יוכל לישון קודם עמוד השחר או לאחריו, אם יאמר ברכת 'המפיל'?... יט

'ברכת המפיל' בעשרת ימי תשובה, ימי העומר ובליל שבת..... כ

קריאת שמע בתשעה באב ובפסח..... כ

'אל מלך נאמן', 'ה' א-לקיכם אמת'..... כא

נוסח ברכת המפיל..... כא

אמירת 'יושב בستر עליון' ופסוקים נוספים..... כב

אמירת תחנון ואופן אמירתה..... כג

"אנא בכח"..... כד

פסוקים נוספים..... כד

דיבור, אכילה ושתייה לאחר קריאת שמע..... כד

- כו. לשמש מיטתו - קודם קריאת שמע או לאחר קריאת שמע.....
- כו. האם מותר לקרות כמה פעמים קריאת שמע בכדי להשתקע בשינה?
- כז. שכח לקרוא קריאת שמע.....
- כח. קרא קריאת שמע ונרדם ואח"כ נעורה, האם יברך שוב כשהוזר לישון?.....
- כט. שנת עראי.....
- כט. נסיעה בלילה (באוטובוס או במטוס).....
- ל. נשים בקריאת שמע.....
- לא. ילדים בקריאת שמע.....
- לא. אונן בק"ש.....
- לא. הניעור כל הלילה, האם קורא קריאת שמע?.....
- העובד משמרת לילה ועלה לישון שלא ברשות המעסיק, ואם נדר שלא ילך לישון, האם מברך ברכת 'המפיל'?.....
- לב. שינה ביום.....
- לג. לפשפש במעשים קודם השינה.....
- לד. שינה בבית יחידי.....
- לו. שינה בבית יחידי כשיש נר דלוק או אור הלבנה.....
- לו. הצריכים שמירה.....
- לט. לצאת יחידי בלילה.....
- מא. שינה ושכיבה כשהוא פרקדן.....
- מב. כיצד יפשוט בגדיו.....

- סיון רל"ט -

דין קריאת שמע על מיטתו

קודם השינה יבדוק נקביו

כתב התשב"ץ צריך לבדוק נקביו קודם השינה וכן המנהג.

וכתב כף החיים (אות ה) ונראה שצריך לבדוק נקביו קודם קריאת שמע שלא יהא הפסק בין קריאת שמע לשינה. וטוב יותר שיבדוק נקביו קודם הלימוד שלא יהא הפסק בין הלימוד לקריאת שמע, ונכון גם שלא יפסיק בדיבור, שתיכף שמסיים את לימודו מיד יאמר קריאת שמע.

כשירצה לישון יקרא קריאת שמע

מובא במסכת ברכות (ד): אמר רבי יהושע בן לוי: אע"פ שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת בתפילת ערבית, מצוה לקרותו על מיטתו לפני השינה. אמר רבי יוסי: מאי קראה? איזה פסוק חומז לזה - רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה (תהילים ד, ה).

כתב הבית יוסף שלפי דברי רבינו יונה שכתב שבמקום שאין טרחא אל יאמר קריאת שמע על המיטה כשהוא מוטה על הצד, ולפי דבריו מה שאמרה הגמ' על מיטתו אין

הכוונה שהוא שוכב אלא סמוך למיטתו היינו כשהוא רוצה לילך לישון יאמר. וכן כתבו בספר המכתם, המאירי והריבב"ן, וכן פסק הלבוש.

ואולם כתב הבית יוסף שלפי דברי רש"י הרמב"ם והטור שמותר לכתחילה לקרות קריאת שמע על מיטתו כשהוא מוטה על הצד, נראה שהם מפרשים דברי הגמרא על מיטתו כפשוטו כשהוא שוכב.

והרמ"א פסק כדברי רבינו יונה, שיקרא קריאת שמע סמוך למיטתו.

והטור (לפי דברי הבית יוסף) והשו"ע כתבו קורא על מיטתו קריאת שמע (ומשמע כדברי רש"י והרמב"ם).

ופסק בהלכה ברורה (ה"ה) מברך ברכת 'המפיל' ואומר קריאת שמע סמוך לזמן שעולה למיטה, ואין צריך לברך כשכבר נמצא על מיטתו.

חיוב ק"ש שיעל העיטה לכל אדם

מובא במסכת ברכות (ה.) אמר רבי יצחק: כל הקורא קריאת שמע על מיטתו כאילו אוהו חרב של שתי פיות בידו, שנאמר: רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם (תהילים קמט). ואמר רבי יצחק: כל הקורא קריאת שמע על מטתו מזיקים בדלים הימנו שנאמר: ובני רשף יגביהו עוף (איוב ה., ז.).

ועוד מבואר שם (ס.) הנכנס לישון על מטתו אומר: מ-שמע ישראל עד והיה אם שמוע, ואומר ברוך המפיל.

ובירושלמי (ברכות פ"א ה"א) רבי הונא בשם רב יוסף: מה טעם אמרו אדם צריך לקרות שמע בביתו בערב? בשביל להבריא את המזיקים.

מובא במסכת ברכות (ד.) אמר רבי יהושע בן לוי: אע"פ שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת בתפילת ערבית, מצוה לקרותו על מטתו לפני השינה. אמר רבי יוסי: מאי קראה? איזה פסוק רומז לזה - רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה (תהילים ה.). אמר רב נחמן: אם תלמיד חכם הוא אין צריך לומר קריאת שמע (ועיין בתפארת ישראל על הרא"ש והובא כאן) [ופירש רש"י כיוון שרגל תמיד לחזור על משנתו די לו בכך]. אמר אביי: אף תלמיד חכם מיבעי צריך למימר לומר חד פסוקא דרחמי פסוק אחד של רחמים, כגון: בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי ה' אל אמת.

הרמב"ם, הטור והשו"ע השמיטו דין זה שתלמיד חכם אין צריך לומר קריאת שמע. וכתבו שאומר פרשה ראשונה וקורא ברכת המפיל. ומשמע מדבריהם שבין תלמידי חכמים ובין שאר אנשים חייבים בקריאת שמע. והפתח הדביר כתב שהשמיטו כן, משום שהיום בזמנינו שרבו הטרדות והצער, יש לחוש שאף תלמיד חכם יבוא לידי היסח הדעת ולא ישן מתוך דברי תורה מחמת הטרדות, ולכן אף תלמיד חכם חייב לומר קריאת שמע שעל המיטה בכדי שישן מתוך דברי תורה, ואין די בכך שיהרהר בדברי תורה, וכן מבואר בדברי המהר"י שדווקא חסידים ראשונים היה מספיק להם פסוק אחד של רחמים, אבל בדורות האחרונים לא די בכך.

אולם הרי"ף והרא"ש הביאו דין זה.

ובתפראת ישראל על הרא"ש ביאר, כתב רבינו יונה מה שתלמיד חכם אינו צריך לומר קריאת שמע לפי שהתורה משמרת אותו, לא נראה, כיוון שאדרבה מזיקים מתקנאים בתלמידי חכמים יותר מבשאר בני אדם, אלא מה שאמרה הגמ' 'אם תלמיד חכם הוא אין צריך' הכוונה ל'אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה' - היינו שצריך לחזור ולקרוא פרשה ראשונה כמה פעמים בכדי שירדם מתוך ק"ש, וזה תלמיד חכם אינו צריך וכפי שפירש רש"י שכיוון שרגיל תמיד לחזור על משנתו די בכך. וא"כ אין חילוק בין תלמיד חכם לשאר בני אדם, ובפרט בזמן הזה שאין תלמיד חכם כראוי.

ופסק הארחות ציון (ה"א פ"א ה"ט) חיוב קריאת שמע הינו על כל אדם בין ע"פ התלמוד ובין ע"פ הזהור והקבלה.

ובהלכה ברורה (ה"א) כתב שמצוה לקרוא קריאת שמע שעל המיטה אף שהתפלל ערבית אחר צאת הכוכבים ויצא ידי חובת מצוה.

מקום קריאת שמע

כתב בספר מקור חיים (ס"א) יש עדיפות לקרות קריאת שמע במקום שישן שם.

אולם בספר זה השלחן (ס"א הגר"ש דבליצק) הסתפק אם יש בקריאת שמע שינוי מקום, כמו בברכת הנהנין.

קריאת שמע בשכיבה

מובא במסכת ברכות (י:) אמר רב יוסף: פרקדן השוכב על גבו לא יקרא קריאת שמע מפני שמקבל עול מלכות שמים דרך שררה וגאווה, מקרא הוא דלא ליקרי משמע מדבריו שלקראו אסור, הא משמע מיגנא שפיר דמי לישון כך אין בעיה, והא והרי רבי יהושע בן לוי לייט היה מקלל אמאן דגני את מי שישן אפרקיד על גבו. אמרי מיגנא כי מצלי שפיר דמי לישון על הגב כהוא נוטה על צדו מותר, אבל מקרא לקרא ק"ש אף על גב דמצלי נמי שנוטה על צדו אסור, והא והרי ר' יוחנן מצלי וקרי היה קורא ק"ש כשהוא על צידו! עונה הגמ' שאני שונה ר' יוחנן, דבעל בשר הוה שהיה אדם שמן וקשה היה עליו לשכב על צד ומימלא אין קריאתו דרך גאווה.

ובהמשך הגמ' (כד) מבואר שנים שישנים במטה אחת זה מחזיר פניו וקורא וזה מחזיר פניו וקורא.

וכתב רבינו יונה, קשה, בגמ' אמרו שנים שישנים במטה אחת זה מחזיר פניו וקורא ק"ש וזה מחזיר פניו וקורא, והרי אמרנו פרקדן אסור בקריאת שמע? ותירץ שמה שאמרו אסור לקרות כשהוא מוטה על צדו היינו שהוא שוכב על קדקוד גבו, אבל הישן על צידו ממש מותר. תירוצו נוסף והוא הנכון, שמה שהתירו דווקא כטעמו של ר' יוחנן, שהוא קרא על צידו כיוון שהיה לו טורח לישב, וכן כאן גבי שנים ישנים במטה אחת, שכיוון שהורידו את הבגדים טורח הוא לחזור וללובשן ועל כן מותרים לקרוא באופן שהוא מוטה על צידו מעט, וכן פסק הרמ"א (סי' סג ס"א). וכן פסקו אליה זוטא, משבצות זהב ורבי עקיבא איגר. וביאר המשנ"ב (סי' רל"ט ס"ק ו) שלכתחילה אין לקרות ק"ש בשכיבה ואפי' שהוא מוטה על צידו ממש.

אולם הרמב"ם כתב, מותר לקרות קריאת שמע שהוא מהלך יושב או רוכב, ואסור לקרות כשהוא שוכב על הגב או על הבטן היינו פניו כלפי הקרקע, אבל אם מוטה הוא על צידו מותר, ואם הוא בעל בשר או אנוס מטה מעט על צידו וקורא. וכתב הבית יוסף שנראה ביאורו שמה שאמרו אסור לקרוא פרקדן היינו שמוטה מעט על צידו, ומה שאמרו שנים ישנים במטה אחת וכו' היינו שהוא מוטה על הצד ממש, וכן פסק בשו"ע (סי' סג ס"א). וכן פסקו העולת תמיד, ט"ז, מגן אברהם, מגן גיבורים ובהלכה ברורה (ה"א).

1. והמגן אברהם (סימן רלט ס"ה) מיקל עוד יותר שאף יהיה מותר לקרות קריאת שמע שהוא מוטה על צידו מעט. שכל מה שאסרו דווקא כשקרא קריאת שמע מבעוד יום בערבית ולכן קריאת שמע שעל המיטה חובה, אבל אם קרא קריאת שמע בערבית לאחר צאת הכוכבים יכול לאומרה אף בשכיבה. ולמדנו מדין רבי זעירא שהיה חוזר על קריאת שמע כמה פעמים בכדי להשתקע בשינה.

אלא שבכף החיים (אות יא) כתב לדחותו, שע"פ המקובלים אף אם קרא קריאת שמע לאחר צאת הכוכבים, חובה לקרות קריאת שמע שעל המיטה, ולכן צריך לקרותה כולה במיזב ובכוונה עצומה, ומה שרבי זעירא קרא וחזר עליה כמה פעמים עד שהיה משתקע בשינה, זהו לאחר שקרא בפעם הראשונה בכוונה.

ובאר"י ז"ל בשער הכוונות כתב, שצריך להתוודות מעומד, ואת שאר הסדר אם תוכל לאומרו מעומד טוב, ואם תאמר במיושב אין בכך כלום, וכתבו הבאר היטב ובספר יסוד ושורש העבודה שלדעת האר"י ז"ל קריאת שמע שעל המיטה צריך לומר במעומד. ובכף החיים (אות יא) כתב שלדעת המקובלים צריך לומר קריאת שמע שעל המיטה במיושב.

והביאור הלכה (סי' סג ס"א) כתב שכיוון שיש פוסקים הסוברים כדעת רבינו יונה והרמ"א יש להחמיר כדבריהם שאין לקרות קריאת שמע אלא בישיבה או בעמידה. ובשער הציון (סי' רלט אות ז) כתב ומכל מקום אין למחות ביד המקילים לקרות אותו כשהוא מוטה על צידו, וכתב המישנ"ב (שם ס"ק י) ואם כבר שכב לכולי עלמא מותר לו לקרות כשהוא מוטה על צידו ממש.

ובהלכה ברורה (ה"ה) כתב שעיקר הדין כדברי השו"ע², אלא שראוי ונכון לקרות קריאת שמע שעל המיטה כשהוא יושב או עומד, שמתוך כך יקרא קריאת שמע בכוונה כראוי, וגם הוא לא ירדם תוך כדי קריאה, וכן הוא דעת המקובלים כנ"ל.

וכתב הפרי מגדים ומה שצריך להחמיר בקריאת שמע לקרות כשהוא יושב או עומד, היינו דווקא שקורא בפעם ראשונה, אבל החוזר וקורא בכדי להשתקע בשינה מתוך דברי תורה לדעת כולם אין להחמיר.

וכתב הפרי מגדים וכן פסק בהלכה ברורה (ה"ה) ואם בדיעבד קרא פרקדן (היינו ישן על הגב או על הבטן או מוטה מעט על צידו) יצא י"ח.

כתב הפסקי תשובות (אות ז) במקום חולשה או חולי או שאר סיבה, הקורא אותה בשכיבה יש לו על מי לסמוך.

חולשה
או חולה

ברכה על קריאת שמע

כתב רבינו עמרם, צריך לברך על קריאת שמע שלפני מיטתו, 'אשר קידשנו במצותיו וצונו על קריאת שמע'³.

2. שכן הסכימו רבים מהראשונים והאחרונים.

3. לדעת הרא"ש והרשב"א מדובר כסברת רש"י, שקרא קריאת שמע מבעוד יום, וע"כ חייב הוא לחזור על קריאת שמע שעל המיטה שהיא עיקר, ולכן מברך על זה, אבל אם קרא לאחר צאת הכוכבים אינו מברך על קריאת שמע. והתשב"ץ כתב שהמהר"ם לא היה מברך על קריאת שמע שעל המיטה שסובר כרבינו תם שאף שקרא קריאת שמע מבעוד יום יצא י"ח, ומשמע שאם לא קרא קריאת שמע צריך לברך עליו. אולם מהנימוקי יוסף משמע שצריך לברך אע"פ שקרא קריאת שמע לאחר צאת הכוכבים.

אולם הרמב"ם (שו"ת פאר הדור תשובה ק)⁴, התוס' (הולין קה. ד"ה מים)⁵ והגהות מיימוני⁶ כתבו, שאין לברך 'אשר קידשנו על מצותיו וצונו על קריאת שמע', וכן פסק הרמ"א, וכן פסקו בהלכה ברורה (ה"ד ובבירור ההלכה אות ה)⁷ וילקוט יוסף (עמ' תרסז).

והטעם כתב כף בחיים (אות יג) בשם משבצות זהב שנכלל בברכת 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על דברי תורה', כי קריאת שמע כדברי תורה.

"לשם יחוד" קודם הכל

כתב בספר כתר מלכות והביאו הבן איש חי (ש"א פקודי סעי' יב) שיש לומר קודם קריאת שמע שעל המיטה "לשם יחוד", וסיים שכך הוא נוהג.

איזה פרשות קורא על הציטה?

מובא במסכת ברכות (ס) הנכנס לישן על מיטתו אומר: מ-שמע ישראל עד והיה אם שמוע.

כתב הרא"ש בשם רבינו חננאל שהיה אומר פרשה ראשונה ושנייה, היינו "שמע" ו-"והיה אם שמוע". וכתב הבית יוסף שנראה גרסת רבינו חננאל בגמ' היתה 'הנכנס לישן על מיטתו אומר: שמע והיה אם שמוע. וכתב הטור שכן היה נוהג אבי הרא"ש.

והרי"ף, רש"י, תוס', רס"ג, האשכול, הראב"י, ה, הרוקה, הסמ"ג והמאירי כתבו, וכן פסקו הטור והשו"ע קורא פרשה ראשונה.

וכתבו המשנ"ב (ס"ק א) ובהלכה ברורה (ס"ב) ואם התפלל תפילת ערבית מבעוד יום, צריך לקרות כל הפרשות, ויכוון לצאת בהם מצוות עשה של קריאת שמע וזכר של יציאת מצרים.

4. שכתב וז"ל אמנם קריאת שמע שעל המיטה לא יברך עליה, שאינה מצוה הצריכה ברכה. ע"כ. ולפי זה יש לבאר כוונתו כדברי התוס' כדלהלן, ובהוצאת מקיצי נרדמים מהדורת בלאו (סי' קפב) כתוב לפי שהיא רשות ולא מצוה הצריכה ברכה. ע"כ. וביאר בהלכה ברורה (בירור ההלכה אות ה) שבגמ' מסכת ברכות כתוב 'מצוה' ועוד כתוב 'ואם תלמיד חכם הוא אינו צריך'. וגם אינו חייב ללכת לישון בכדי לקיים את המצוה. וכן מבואר בשו"ת הגאונים בשם רבינו האי גאון, ורבינו אברהם בן הרמב"ם,

5. שכתב וז"ל אבל מים אחרונים שהם לצורך אדם משום מלח סדומית אין טעונים ברכה וכו' ומכאן כתב רבינו יהודה וכו' שאין לברך על קריאת שמע שלפני מטתו. ע"כ. וביאר בהלכה ברורה (בירור ההלכה אות ה) שכיוון שתקנת קריאת שמע היא משום שמירה על המזיקין, אין שייך לתקן על זה ברכה, כיוון שתקנתה לצורך האדם שלא ינוק.

6. וטעמו משום שאין זה עיקר מצות קריאת שמע אלא שמירה מן המזיקים.

7. כיוון שהבית יוסף הביא דברי רב עמרם שצריך לברך ואח"כ הביא דעתם של התוס' והגהות מיימוני שאין לברך, משמע שסובר שאין לברך כלל.

אולם רבינו ירוחם כתב לומר כל קריאת שמע שהוא רמ"ח תיבות לשמור על רמ"ח אבריו⁸, וכן כתב האר"י ז"ל. וכתב במשנ"ב (ס"ק א) וטוב לומר תמיד כל הפרשיות בצירוף 'אל מלך נאמן' שאומר קודם קריאת שמע בכדי לשמור מרמ"ח אבריו.

וכף החיים (אות א) כתב בשם שער הכוונות, שדווקא חסידים הראשונים לא היו צריכים לומר אלא רק פסוק ראשון, אבל עכשיו בדורות האחרונים הלוואי שנפרט כל פרטי הכוונות והיחוד כדי לגרום זווג עליון, וע"כ אנו אומרים כל סדר קריאת שמע. וכן כתב בארחות ציון (ה"א פ"א הי"ב) והוסיף ונשים וקטנים שאין באפשרותם לקרוא כל הסדר, די להם לקרוא פרשה ראשונה, ולקטנים ביותר די בקריאת פסוק ראשון בלבד.

ובהלכה ברורה (ס"ב) כתב שמעיקר הדין די בפרשה ראשונה. אלא שראוי ונכון לומר כל שלשת הפרשיות, מפני שיש בה רמ"ח תיבות, ותשמור קריאת שמע על רמ"ח איבריו מן המזיקין.

ובמאמר מרדכי (פכ"ח סי"א) ובילקוט יוסף (עמ' תרסו) כתבו שמנהגינו לומר שלש פרשיות של קריאת שמע, ובפרט אם התפלל ערבית קודם צאת הכוכבים.

ברכת העפיל¹

מובא במסכת ברכות (ס): הנכנס לישן על מטתו אומר: מ-שמע ישראל עד והיה אם שמוע ואומר: ברוך המפיל חבלי שינה על עיני ותנומה על עפעפי ומאיר לאישון בת עין יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתשכיבני לשלום ותן חלקי בתורתך ותרגילני לידי מצוה ואל תרגילני לידי עבירה ואל תביאני לידי חטא ולא לידי עון ולא לידי נסיון ולא לידי בזיון וישלוט בי יצר טוב ואל ישלוט בי יצר הרע ותצילני מפגע רע ומחלאים רעים ואל יבהלוני חלומות רעים והרהורים רעים ותהא מטתי שלמה לפניך והאר עיני פן אישן המות, ברוך אתה ה' המאיר לעולם כולו בכבודו.

ובירושלמי (ברכות פ"א ה"א) מובא והוה רבי זעירא מטמר ביני קופיאי משמענא היך הוה קרי שמע, והוה קרי וחזר וקרי היה חוזר וקורא קריאת שמע עד דהוא שקע מיניה גו שינתיה עד שהיה משתקע בשינה. וכו'. מילתיה ודבריו חולקים על דברי דר' יהושע פליגא, דר' יהושע בן לוי קרי מזמורים בתרה היה קורא מזמורים לאחר קריאת שמע.

ופסקו הטור והשו"ע קורא על מיטתו פרשה ראשונה של שמע ומברך 'המפיל חבלי שינה על עיני' וכו'.

8. וקשה שהרי אמרו אסור להתרפאות בדברי תורה, ונמצא שהקורא קריאת שמע מתרפא מדברי תורה? תירץ רבינו ירוחם (נתיב ג, ח"ב), להגן מותר. דהיינו דווקא להתרפאות אסור אבל להגן מותר.

וכתב המשנ"ב (פ"ב) ומשמע מדברי השו"ע שברכת 'המפיל' אומרים לאחר קריאת שמע כדי שתהא סמוכה לשינה. ומה שקורא לאחר מכן "יושב בסתר עליון" ושאר פסוקים, אומרים משום שמירה ואין בהם הפסק. וביאר המגן אברהם שדעת השו"ע נחשבת קריאת שמע הפסק, שאינו אומרה בשביל שמירה אלא משום שצריך לישון מתוך דברי תורה ותלה דבריו כדעת רבי יהושע בן לוי.

והאליה רבה בשם השל"ה כתב שיש מדקדקים לומר ברכת 'המפיל' לאחר כל הפסוקים. וכתב הפסקי תשובות (אות ו) שכן הוא המנהג.

אולם הרמב"ם, רבינו דוד אבודרהם⁹ והכל בו וכן פסקו האליה רבה, שיירי כנסת הגדולה, מאמר מרדכי וכן מבואר בשער הכוונות ובפרי עץ חיים וכן כתב היפה ללב בשם כמה ספרי מקובלים, שיברך ברכת 'המפיל' קודם קריאת שמע ואח"כ אומר קריאת שמע ושאר פסוקים, וכתב כף החיים (אות ו) שכן נוהגים. וכתב המגן אברהם שקריאת שמע ושאר הפסוקים אינם חשובים הפסק כיוון שאומרים בשביל שמירה, וסובר כדעת רבי זעירא. והגר"א כתב ששאר הפסוקים חשובים כקריאת שמע ארוכה.

והמשנ"ב (פ"ב) כתב שכל אחד יתנהג לפי טבעו, דהיינו אם מטבעו הוא נרדם תוך כדי קריאת שמע טוב שיקדים ברכת המפיל, ואם אין טבעו להירדם טוב יותר לאחר ברכת המפיל עד לסוף.

ופסקו בשו"ת יחווה דעת (ח"ד סי' כא)¹⁰ הלכה ברורה (הט"ו) ילקוט יוסף (עמ' תרסה) ובארחות ציון (ח"א פ"א הי"ג) שיש לומר ברכת המפיל קודם קריאת שמע שעל המיטה.

ברכת 'המפיל' בשם ועלכות או לא? (ברכת השבח והודאה, או ברכת הנהנין)

מובא במסכת ברכות (ס): הנכנס לישן על מיטתו אומר: מ-שמע ישראל עד והיה אם שמוע ואומר: ברוך המפיל חבלי שינה על עיני ותנומה על עפעפי ומאיר לאישון בת עין יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתשכיבני לשלום ותן חלקי בתורתך ותרגילני לידי מצוה ואל תרגילני לידי עבירה ואל תביאני לידי הטא ולא לידי עון ולא לידי נסיון ולא לידי בזיון וישלוט בי יצר טוב ואל ישלוט בי יצר הרע ותצילני מפגע רע ומחלאים רעים ואל

9. וראיתו מדברי הירושלמי (ברכות פ"א ה"א) רבי זעירא הוה קרי קריאת שמע והדר קרי עד שיהא משתקע בשינה. ומשמע שברכת המפיל קודם, וכן הוכיחו הגהות מיימון ורב ניסים גאון.

10. שהגאונים סוברים שהגמ' שלנו לא דקדקה לתפוס את הדברים ע"פ הסדר. (ובהערה) ועוד, שבכל דבר בכיוצא בזה אנו הולכים ע"פ דברי האר"י ז"ל, וכתב המאמר מרדכי שכן פשט המנהג.

יבהלוני חלומות רעים והרהורים רעים ותהא מטתי שלמה לפניך והאר עיני פן אישן המות, ברוך אתה ה' המאיר לעולם כולו בכבודו.

כתבו התוספות והמרדכי שכל הברכות שבפרק הרואה יש לאומרם בשם ומלכות, שכל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה, וכן פסקו רבינו שמעיה ורבינו שמשון מקוצני וכן פסק הרמב"ם (פ"ז מהלכות תפילה ה"א) ברכת המפיל היא בשם ומלכות. וכן כתבו הארחות חיים, הכל בו, הרא"ה בספר פקודת הלויים, המאירי ורבינו דוד אבודרהם.

ואם אין השינה באה עליו, כתב בסדר היום שאין לקרוא קריאת שמע כשהוא על מיטתו ועדיין השינה לא באה אליו שבודאי ברכה לבטלה היא, אלא כשהוא שהשינה באה עליו.¹¹ [היינו שימתין על מיטתו עד שתבוא עליו שינה ואז יקרא ק"ש ואח"כ ישן, שאם לא כן יש הפסק בין ק"ש לשינה]. ומשמע מדבריו שדין ברכת קריאת שמע כדין ברכת הנהנין [ובהלכה ברורה (בירור ההלכה אות ז) כתב שלדברי הראשונים וביניהם מרן השולחן ערוך הסוברים גבי ברכות השחר שאם לא נתחייב באחד מהם אינו מברך, ומשמע שאינם נתקנו על מנהגו של עולם הוא הדין לברכת המפיל]. וכן כתב הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת פקודי אות יב) שאע"פ שנתקנה בשם ומלכות מכל מקום יש נוהגים לאומרה בלי שם ומלכות, שמא יפסיקו בדברים, וכל אחד יעשה לפי מנהגו, וסיים שהוא ואביו היו אומרים בלי שם ומלכות. [ועיין לקמן אם חשוב הפסק בזה שמדבר אוכל או שותה].

אולם בספר ברכת אברהם דחה דבריו¹² והביאו הנסות הגדולה וכתב, שיאמר מיד ק"ש אף שאינו מרגיש עייפות ששמא יחטפנו שינה ויפסיד הברכה לגמרי, ומה ששוכב דומם כמה זמן לא חשוב הפסק, ואין ברכתו אלא על השינה שעתידיה לבוא עליו ודומה לברכות השחר שמברך על מנהגו של עולם [ובהלכה ברורה (בירור ההלכה אות ז) כתב שבאמת שברכת המפיל היא על מנהגו של עולם כן כתבו הראב"ד והרא"ה, וכן הראשונים שסוברים שאין לאכול ולשתות כדי לישון מתוך דברי תורה, ולא כתבו משום הפסק סוברים שנתקנו על מנהגו של עולם]. ואת דבריהם הביא ג"כ האליה רבה (ס"ק ג). וכתב כף החיים (אות ט) טעם נוסף שאם יאמר בעת שבאה לו השינה לא יוכל לכוון בקריאת שמע כפי הצורך. וכתב בחיי אדם שאפי' לאחר שברך ברכת המפיל לא היה יכול להירדם כלל ג"כ אין הברכה לבטלה¹³, משום שהברכה על מנהגו של עולם.

11. וכתבו כן ע"פ דברי התוס' (ברכות יא): ומדוע אין אנו מברכים 'לישן בסוכה'? ותרצו שמא לא יישן ונמצא שברך ברכה לבטלה.

12. כיוון שטענתם היא מדברי התוס' כנ"ל (הערה קודמת), ויש לחלק שברכת 'המפיל' הוא ברכת ההודאה על טבע השינה שהטביע הקדוש ברוך הוא לקיום האדם, שאי אפשר שלא ישן שלשה ימים, ועל כל פנים תתקיים ברכתו תוך שלשה ימים. ועוד טעם, שברכת השבח וההודאה על מנהגו של עולם, כמו ברכת 'הנותן לשכוי בינה' שאע"פ שלא שמע קול תרגול מברך, מה שאין כן ברכת המצוות שאין לברך 'לישן בסוכה' שאם לא יישן חשוב ברכה לבטלה.

13. והעיר על דבריו בספר בית ברוך, שהרי בברכת 'המעביר חבלי שינה מעיני' כתב החיי אדם (וכן האליה רבה) שאם לא ישן לא מברך, ואילו כאן כתב שברכת 'המפיל' על מנהגו של עולם ונמצא שאף אם לא יצליח לישון מברך?

אולם בבאיור הלכה כתב שברכה זו אינו מברך אלא על עצמו, "המפיל חבלי שינה על עיניו" וכו', כמו "המעביר חבלי שינה מעיניו" שיש אומרים שאינו מברך אם לא ישן, ולכן אם מסתפק שאינו יכול להירדם לאחר ק"ש, בוודאי שאין לברך לכתחילה. ומשמע מדבריו שנטק כדברי סדר היום שברכת 'המפיל' הוא ברכת הנהנין.

ובשו"ת יחיה שדעת (ח"ד סי' כא) כתב כדברי ברכת אברהם שברכת 'המפיל' על מנהגו של עולם, ואומרה בשם ומלכות¹⁴ וכן פסק בהלכה ברורה (ה"ו)¹⁵.

האם לאחר חצות לילה עברך ברכת 'העפיל'?

כתב הברכי יוסף בשם תשובת לחמי תודה שיש מי שרצה לומר שאם הולך לישון לאחר חצות לילה ואז הולך לישון אין לברך ברכת המפיל, ואין האמת כן, אלא צריך לברכה בכל זמן שהולך לישון.

אולם בחסד לאלפים כתב שמנהג חסידים בעיר הקודש ירושלים ת"ו הבאים בסוד ה' על האר"י ז"ל שלא לאומרה כל שעבר עליו חצות לילה, וכן פסק בנפ החיים (אות ח) שהאמת כיש מי שרצה, שהמעייין בשער הכוונות דרושי לילה שעל פי הסוד אין לברך 'ברכת המפיל' לאחר חצות לילה כיוון שחזורין המוחין, וכן פסקו באור לציון (ה"ב פט"ו תשובה יב) וארחות ציון (ח"א פ"א הט"ו) ומקור נאמן (סי' שנה), כן כתבו בשו"ת יחיה דעת (ח"ד סי' כא) ובילקוט יוסף (עמ' תרסה) שההולך לישון אחר חצות אין צריך לברך ברכת המפיל, וטוב שיאמרנה דרך תפלה ותחינה בלא שם ומלכות, ובברכת ה' (ח"ד פ"ז ה"א הערה 3) ובחזון עובדיה (ברכות עמ' תק) כתבו שיהרהר הברכה בליבו. אלא (ברכות עמ' תקי - תקיא) שכתב שהמברכה יש לו על מי לסמוך¹⁶.

וכתב ליישב, שברכת "המעביר" היא על העבר ולכן אם לא ישן לא מברך, אולם ברכת "המפיל" על העתיד הוא. וגם אם תרצה לומר שברכת המפיל על הנאת השינה היא, מכל מקום מברך, כיוון שלכך היא נתקנה.

14. שאין לנו לעזוב דברי הגמ' וכל הפוסקים ראשונים ואחרונים ולהתלות על סברות יחידים שאין להם יסודות מוצקים בהלכה.

15. ואע"פ שגראה מהשו"ע לגבי ברכות השחר שאם לא נתחייב לא מברך, וא"כ הוא הדין לכאן, יש לומר ע"פ דברי הגר"א שכתב גבי בדיקת חמץ שאין צריך להניח פתיתי חמץ קודם הבדיקה, ודומה לברכת המפיל, ומשמע שאף כשלא מצא פתיתי חמץ או כשלא נרדם מברך. וביאר שם, שכוונתו שמתחילה נתקנו ברכות אלו על הספק. ולכן ברכות השחר לדעת השו"ע לא נתחייב אינו מברך, אבל גבי ברכת 'המפיל' שמתחילה נתקנה על הספק רשאי לברך אף אם לאחר מכן לא הצליח להירדם. וגם אם תרצה לומר שהשו"ע סובר שאם לא נתחייב לא מברך ברכות השחר, מכל מקום אין המנהג בזה כדבריו אלא כדברי הרמ"א והאר"י ז"ל שנתקנו ברכות השחר על מנהגו של עולם, וכיוון שבגמ' נזכרה ברכת 'המפיל' בסמיכות לברכות השחר, והראשונים כתבו ברכות השחר וברכת 'המפיל' ביחד שנתקנו על מנהגו של עולם, א"כ בין ברכות השחר ובין ברכת 'המפיל' על מנהגו של עולם נתקנו.

16. כיוון שהראב"ד והמאירי כתבו שאין לברך ברכת 'המפיל' על שנת היום. ומשמע שעל הלילה מברך, וכן דעת גאוני אשכנז, וכן עשה מעשה הגאון ממנוקאטש, ובכל מקום שיש מחלוקת בין דברי המקובלים והפשט הלכה כדברי הפשט.

אך בשו"ת יחזה דעת (ח"ו סי' לט) חזר בו וכתב שחייב לברך ברכת המפיל אחר חצות לילה¹⁷, וסיים וכן אני נוהג הלכה למעשה, וכן פסק בהלכה ברורה (ה"ט), וכן כתב בפסקי תשובות (אות ב) והוסיף זולת למי שקבלה¹⁸ בידו שלא לברך בשם ומלכות אחר חצות.

העסתפק אם יוכל לישון קודם עמוד השחר או לאחריו, אם יאצר ברכת 'המפיל'?

כתב הביאור הלכה, הולך לישון קודם עמוד השחר, ומסתפק אם יצליח לישון קודם עמוד השחר או לאחריו, האם יוכל לומר ברכת המפיל או לא, האם הולכים אחר הברכה ויוצא שאמרה בזמן שעדיין לילה, או שמא הולכים בזה אחר השינה שנרדם ביום ולא נתקנה ברכת המפיל על שינה ביום? ואמנם אם הולך לישון לאחר עלות השחר, אינו מברך אע"פ שיש אנשים שישנים בשעה זו, מכל מקום כמבואר במסכת ברכות (ט) ¹⁹ שאין זמן זה תחילת שכיבה אלא סוף שכיבה וע"כ אינו יכול לומר בו ברכת 'השכיבנו' הוא הדין שאין לומר ברכת 'המפיל' שאומר בו ש'תשכיבני לשלום'.

ובאשל אברהם בוטשאטש כתב אם מסתפק שמא ישן קודם עמוד השחר או לאחר שיאיר היום, מברך ברכת 'המפיל' בשם ומלכות שהולכים אחר תחילת הברכה, ואף מעמוד השחר מברך ברכת 'המפיל', והטעם כיוון שהוא זמן שכיבה לקריאת שמע מהתורה שקוראים אותו "בשכבך" הוא הדין לברכת 'המפיל' שהוא ג"כ זמן שכיבה²⁰.

אולם בשו"ת משיב הלכה ושו"ת בניין דוד כתבו שאין לברך, וספק ברכות להקל ויברך בלא שם ומלכות, כן פסקו בחזון עובדיה (ברכות עמ' תקי) ילקוט יוסף (עמ' תרסה) הלכה ברורה (ה"ט) ובפסקי תשובות (אות ב), ובספר הליכות שלמה. והוסיף ההלכה ברורה (שם) שאפי' סמוך לעלות השחר כל שיודע שירדם קודם רשאי לברך ברכת 'המפיל' בשם ומלכות.

17. וטעמו משום שכך מוכח מדברי הגמ' ברכות (ס): 'הנכנס לישון על מיטתו', וכל הראשונים לא חילקו בין קודם חצות ובין לאחר חצות. וכתב הבית מאיר שנוח ללמוד מסתימת הש"ס והפוסקים הראשונים, יותר מפירושו של אחרונים. ונמצא שיש מחלוקת בין התלמוד שלנו לדברי המקובלים, וכבר כתב הרדב"ז כלל גדול בידי שכל דבר שנכתב בדברי הפוסקים או בעלי ההלכה והוא היפך דברי המקובלים אני מורה כדברי הפוסקים. וגם בשו"ת חכם צבי כתב שאפי' דברי הזהר מפורשים היפך דברי הפוסקים אין לנו עסק בנסתרות.

18. דהיינו המתנהג תמיד על פי הקבלה.

19. ששם מבואר פעמים שאדם קורא קריאת שמע ערבית ושחרית בזה אחר זה ויוצא בהם י"ח קריאת שמע של לילה ויום - קודם הנץ קריאת שמע של לילה, ואחר נץ החמה קריאת שמע של יום. אבל לא יברך ברכת 'השכיבנו' קודם הנץ.

20. ובהלכה ברורה (ביורו ההלכה אות יא) כתב לדחות דבריו שהרי בגמ' מבואר שאין לברך ברכת 'השכיבנו' ומה שאמרו לומר קריאת שמע, יש לחלק בין קריאת שמע לבין ברכת 'השכיבנו', שלגבי קריאת שמע כתוב בפסוק "בשכבך" ולכן הולכים בזה אחר הזמן שעדיין אנשים ישנים, אולם ברכת 'השכיבנו' על העתיד היא, וצריך שתהיה הברכה על הזמן בו אנשים הולכים לישון ולא די בכך שהוא זמן שהאנשים עדיין ישנים, וכיוון שברכת 'המפיל' חומה לברכת 'השכיבנו' ע"כ אין לברך אותה בזמן עלות השחר או בספק שמא ישן קודם עלות השחר.

ואם הולך לישון בין עמוד השחר לבין נץ החמה, כתבו בשו"ת קרן לדוד ושו"ת התעוררות תשובה שיהרהר הברכה בליבו.

'ברכת המפיל' בעשרת ימי תשובה, ימי העומר ובליל שבת

הסתפק הרש"ש בספר נהר שלום אם לומר 'ברכת המפיל' בעשרת ימי תשובה.

וכתב כף החיים (אות י) וע"כ נראה שיאמר 'ברכת המפיל' בלא שם ומלכות בעשרת ימי תשובה ובימי העומר ובליל שבת, כיוון שבימים אלו אין הסתלקות המוחין, והאומרה בשם ומלכות אין מזניחין אותו.

אמנם בחזון עובדיה (ברכות עמ' תקיא) כתב שיש לומר ברכת 'המפיל' בשם ומלכות גם בימים אלו, ואין למנוע הברכה בשם ומלכות היפך דברי הש"ס והפוסקים ע"פ השערות בעלי הסוד האחרונים.

כתב בשו"ת רב פעלים שאין לומר ברכת המפיל מליל שני של ראש השנה עד שמיני עצרת.

ובהלכה ברורה (שער הציון אות ט) כתב, שאר פוסקי המקובלים לא כתבו כן.

קריאת שיעה בתשיעה באב ובפסח

כתב ביסוד ושורש העבודה (שער ט פ"ב) שאומר את כל סדר קריאת שמע שעל המיטה בליל תשיעה באב.

והרב ניסים קרליץ (קרא עלי מועד, ספטימוס הערה ט) הורה שכל מה שכתוב בשו"ע אומה, אבל פרשה שניה ושלישית ושאר פסוקים שאומר בדרך כלל אין לומר.

אולם הגאון רבי חיים קנייבסקי (שם) כתב שאומר פרשה ראשונה של קריאת שמע, ברכת המפיל ופסוק "בידך אפקיד רוחי".

ובליל ראשון של פסח, כתב הרמ"א (סי' תפא ס"ב) שיאמר רק פרשה ראשונה²¹.

וכתבו החק יעקב, אליה רבה, הגר"ז והמשנ"ב (שם ס"ד) שיאמר גם ברכת המפיל.

21. ולא אומר שאר דברים כמו שאומר בשאר לילות, כיוון שאר הדברים הם צורך שמירה, ובליל פסח שהוא ליל שימורים אין צורך לכל זה.

ובחזון עובדיה (פסח עמ' קמ) ובהלכה ברורה (ה"ד) כתב שלמנהג הספרדים אומר כל סדר קריאת שמע שעל המיטה, ולמנהג האשכנזים אומר פרשה ראשונה וברכת 'המפיל' בלבד, וכל זה שכבר קרא קריאת שמע בזמנה בתפילת ערבית.

'אל עלך נאמן, 'ה' א-לקיכם אמת'

כתב רבינו יהודה בר יקר שיקרא כל שלשת הפרשיות של קריאת שמע ויאמר תחילה 'אל מלך נאמן'. וכן כתב המשנ"ב (ס"ק ב).

אולם בכף החיים (אות ב) הביא סדר קריאת שמע שעל המיטה ע"פ האר"י ז"ל והרש"ש וכתב שחוזר לומר 'ה' א-לקיכם אמת', וכן כתב בספר אמת ליעקב בשם האר"י ז"ל שבכל ענין חוזר על 'ה' א-לקיכם אמת'.

ובשער הכוונות כתב בכדי להשלים לרמ"ח אברים יאמר קודם שמתחיל ק"ש "אל מלך נאמן" או יחזור על "ה' אלקיכם אמת". וכן כתבו בהלכה ברורה (ס"ב) והארחות ציון (ח"א פ"א הט"ז) שיש לומר "אל מלך נאמן" ואח"כ אומר "שמע ישראל", ואין באמירת תיבות אלו משום הפסק כמבואר בתיקוני הזוהר²² שבשחרית וערבית כיוון שיש ברכה לפניה, אבל בקריאת שמע שעל המטה יש לאומרו.

וכתב המשנת הסידיים שאם לא אמר "א-ל מלך נאמן" יחזור ויאמר "ה' אלקיכם אמת" פעם נוספת.

אמנם בילקוט יוסף (עמ' תרטו) עדיף שיסיים "ה' אלוקיכם אמת" כדי להשלים לרמ"ח איברים מאשר להקדים ולומר "אל מלך נאמן".

נוסח ברכת העפיל

מובא במסכת ברכות (ד) הנכנס לישן על מיטתו אומר: מ - שמע ישראל עד והיה אם שמוע. ואומר: ברוך המפיל חבלי שינה על עיני ותנומה על עפעפי ומאיר לאישון בת עין. יהי רצון מלפניך ה' א-לקי שתשכיבני לשלום ותן חלקי בתורתך ותרגילני לידי מצוה ואל תרגילני לידי עבירה ואל תביאני לידי חטא ולא לידי עון ולא לידי נסיון ולא לידי בזיון וישלוט בי יצר טוב ואל ישלוט בי יצר הרע ותצילני מפגע רע ומחלאים רעים ואל

22. מובא בזהר הקדוש (תיקוני זוהר תיקון י דכ"ה ע"ב) ואיהי כלילא מארבע פרשיין דקריאת שמע דאינון רמ"ח תיבין עם אל מלך נאמן ובגין דלא יעבדון הפסקה תקינו למהדר שליחא דציבורא ה' אלקיכם אמת.

יבהלוני חלומות רעים והרהורים רעים ותהא מטתי שלמה לפניך והאר עיני פן אישן המות ברוך אתה ה' המאיר לעולם כולו בכבודו.

הטור כתב ואומר 'ברוך את ה' א-לקינו מלך העולם המפיל חבלי שינה על עיני ותנופה על עפעפי ומאיר לאישון בת עין. יהי רצון מלפניך ה' א-לקי שתשכיבני לשלום ותעמידני לחיים ולשלום [ורב עמרם היה מוסיף כאן 'ותעמידני בשלום ותן חלקי בתורה ותרגילני לדבר מצוה ואל תרגילני לדבר עבירה ואל תביאני לידי חטא ולא לידי נסיון ולא לידי ביוון וישלוט בי יצר טוב ואל ישלוט בי יצר הרע ותצילני מפגע רע ומחלאים רעים'] ואל יבהלוני חלומות רעים והרהורים רעים, ותהא מטתי שלמה לפניך והאר עיני פן אישן המות ברוך אתה ה' המאיר לעולם כולו בכבודו'.

וכתב בהלכה ברורה (ה"ו)²³ שלאשכנזים יש נוסח שונה במקצת וכל אחד יאמר כפי מנהגו.

אצירת 'יושב בסתר עליון' ופסוקים נוספים

מובא במסכת שבועות (טו): ומאן דאמר פגעים וכו' ואומר: יִשָּׁב בְּסֵתֶר עֲלִיוֹן בְּצֶל שְׁדֵי יִתְלוֹנוּ (תהילים צא א) עַד כִּי אֲתָהּ יְיָ-ה-י-ה-י מְחַסֵּי עֲלִיוֹן שְׁמֹת מְעוֹנָךְ (תהילים צא ט). וחוזר ואומר: מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם בְּנֹו-ה-י-ה-י מָה רַבּוּ צָרֵי רַבִּים קָמִים עָלַי רַבִּים אֲמָרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לֹו בָא-לֵהִים סָלָה (תהילים ג, א-ג). רבי יהושע בן לוי אמר להו להני קראי אמר לאותם הפסוקים [פירש רש"י שיר של פגעים] וגאני והלך לישון, היכי עביד הכי? איך עשה כך רבי יהושע הרי זה אמר ר' יהושע בן לוי אסור להתרפאות בדברי תורה! להגן שאני להגן מותר.

וכתב הטור ואומר: "יושב בסתר עליון", ואומר: "ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה" (תהילים ג).

בארהות חיים כתב שאומר "ויהי נועם" ואח"כ "יושב בסתר" עד סוף המזמור, ויש מתחילים בלי "ויהי נועם" אלא מראש המזמור "יושב בסתר" עד "כי אתה ה' מחסי".

ביפה ללב כתב שצריך לומר את כל המזמור ולא לסיימו ב - "כי אתה ה' מחסי".

אולם בהפתח הדביר כתב בשם האר"י ז"ל שאומר "יושב בסתר עליון" עד "כי אתה ה' מחסי" אע"פ שהוא מפסיק באמצע הפסוק²³.

23. והטעם שמותר להפסיק באמצע הפסוק ולא בסוף הפסוק, כתב בשו"ת רב פעלים (ח"א סי"א) כיוון שיש טעם מקרא בשם אתנחתא שדומה ממש לסוף פסוק.

ולהלכה כתב בהלכה ברורה שלדעת הספרדים אומר עד "כי אתה ה' מחסי" והאשכנזים אומרים את כל המזמור.

וכתב רב עמרם ואומר: ברוך ה' ביום, ברוך ה' בלילה, ברוך ה' בשכבנו, ברוך ה' בקומנו. ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בן השטן ויגער ה' בך הבוחר בירושלים הלא זה אוד מוצל מאש (זכריה ג, ב) "ה' שומרך ה' צלך על יד ימינה, ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך, ה' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם" (תהילים קכא). "בידך אפקיד רוחי פדית אותי ה' אל אמת" (תהילים לא, ו). "יברכך ה' וישמרך, יאר ה' פניו אליך ויחנק, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום" (במדבר ו כד - כו).

והוסיף הטור שאביו הרא"ש היה נוהג לומר השכינו עד סמוך לחתימה.

וכל הנ"ל פסק השו"ע.

ובארחות ציון (ח"א פ"א ה"ט) כתב ואחר קריאת שמע אומר "יעלוזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם, רוממות אל בגרונם וחרכ פיפיות בידם". ואח"כ יזהר באמירת "הנה משתנו שלשלמה וגו' שלש פעמים, ופסוקים "יברך ה' וישמרך", "יאר ה' וגו'" ו"ישא ה' וגו'" ואח"כ יושב בסתר עליון".

וכתב בהלכה ברורה (ה"ט"ו) נוהגים לומר כמה פסוקים ומזמורים בסדר קריאת שמע שעל המיטה, ויש כמה מנהגים בזה, ובכל מקום יעשו כמנהגם, ומכל מקום אין בהם חיוב גמור. ולפיכך אם אנוס או חולה כתבו המגן אברהם, אליה רבה ומגן גיבורים די לומר ברכת המפיל וקריאת שמע.

אצירת תחנון ואופן אצירתה

כתבו כף החיים (אות ב) ובפסקי תשובות (אות ד) יש נוסח מהאר"י ז"ל הכולל בין ההיתר תחנון. ואין לאומרו בליל שבת וימים טובים ובמוצאי שבת עד חצות²⁴. וכתב בהלכה ברורה (ה"י"ו) ויאמרנה מ"אנא" עד "ואנחנו הרשענו". וכן כתב בארחות ציון (ח"א פ"א ה"כ - כב) שאומרו לאחר "יושב בסתר עליון", והוסיף שאין לומר ג"כ במוצאי ראש חודש חנוכה ופורים²⁵. וכן אין אומרים בימים שאין אומרים בהם תחנון.

24. בשו"ת הרמ"ז כתב שכך קבלנו משם רבינו האר"י ז"ל שלא לומר וידוי במוצאי שבת עד לאחר חצות.

25. בספר חסד לאלפים הסתפק אם דינם כמוצאי שבת, וסיים ששבש ואל תעשה עדיף ואין לומר.

ואופן אמירתה, כתב בשער הכוונות שאמירתה במעומד ושאר הפסוקים אפשר לומר בישיבה²⁶, וכן פסק בארחות ציון (ח"א פ"א הכ"ב) שצריך לעמוד בעת אמירת התחנון, ומי שקשה עליו לעמוד יכול לשבת²⁷.

"אנא בכח"

כתב הארחות ציון (ח"א פ"א הכ"ד - כה) בכל לילה יאמר "אנא בכח" ובסיומה יכפול הפסוק של אותו לילה שלש פעמים. ובאמירתה יפסיק כל שתי תיבות. ופסוק "קבל רנת" יש נוהגים להפסיק בכל שלש תיבות, ומורי אבי לא הקפיד בזה והיה אומר שתי תיבות ומפסיק מעט.

פסוקים נוספים

כתב הארחות ציון (ח"א פ"א הכ"ו - כה) טוב מאוד לומר לאחר "אנא בכח", "ובני דן חשים, אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד. נפשי אויתך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך. בידך אפקיד רוחי פדית אותי ה' א-ל אמת" ואמירתם תועיל מאוד להשלים תיקון נפשו בגלגול זה, ולהצילו ממיתה בשינה ולכפר פגם הברית, ומעלה נשמתו לבאר מים חיים למעלה ותחזור משם בבוקר ותהיה בריה חדשה. וטוב לומר י"ב פעמים "דוד מלך ישראל חי וקיים"²⁸ ויועיל מאוד לשמירה והצלחה. ויש נוהגים לומר: "לישועתך קויתי ה', לישועתך ה' קויתי לישועתך ה', קויתי ה' לישועתך ה' לישועתך קויתי ה' לישועתך"²⁹.

דיבור, אכילה ושתייה לאחר קריאת שמע

כתב הכל בו נהגו כל ישראל שאין אוכלים ושותים ולא מדברים לאחר קריאת שמע, אלא ישן מיד, שנאמר: "אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה", וכיוצא בזה כתב רבינו ירוחם שיש שאינם מדברים על מטתם אחר שקראו קריאת שמע. וכן כתב רבינו מנוח שמנהג שלא לאכול ולשתות ושלא לדבר אחר כך כדי שישן מתוך דברי תורה. והרוקח (סי' שכו) כתב שצריך שלא יפסיק בין קריאתו לשנתו, וכן פסק הרמ"א.

26. וכתב הארחות ציון (ח"א פ"א הערה כב) שמקורו ממסכת יומא (פז): דאמר בר המדודי הוה קאמינא קמיה דשמואל והוה יתיב, וכי מטא שליחא דציבורא ואמר אבל אנחנו חטאנו, קם מיקם, שמע מינה עיקר וידוי האי הוא. ע"כ.

27. שעיקר החיוב הוא בידוי של יום הכיפורים כמו שכתב רבינו יצחק אבן גיאת והמאירי, אבל וידוי של קריאת שמע שעל המיטה אינו אלא מנהג וע"כ אם אינו יכול ישב.

28. עוד יוסף חי (פקודי אות ח) וסוד זה ידוע לידועי חן.

29. כן מנהג האשכנזים ויש מהספרדים שגם נוהגים בזה, ומקורו מדברי התשב"ץ.

והראב"ד כתב שברכת 'א-לקי נשמה' היא ברכה הסמוכה לחבירתה שהיא ברכת 'המפיל' שבירך בלילה כשהולך לישון. ומשמע מדבריו שאין לדבר אחר ברכת 'המפיל'³⁰. וכן כתב היעב"ץ שלא יפסיק בין קריאת שמע לשינה, וכל שכן שלא יאכל ולא ישתה אלא א"כ הוא במקום הכרח גדול, ואח"כ יחזור ויקרא קריאת שמע פעם שנייה, אבל ברכת 'המפיל' לא יברך, אבל אם הסיח דעתו נראה לי שצריך לחזור ולברך³¹.

וכתב המשנ"ב (ס"ק ד) ואם תאב לשתות או לדבר באיזה עניין נחוץ, נראה שמותר, ויחזור ויקרא קריאת שמע, אולם אם כבר ברך ברכת 'המפיל', יזהר כיוון שמפסיק בין הברכה לשינה, וכן פסקו הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת פקודי אות יב) וזכרונות אליהו³², מאמר מרדכי (פכ"ח סעי' כה) ובמקור נאמן (סי' שנו).

אולם בפסקי תשובות (אות ג) כתב שכיוון שאנו נוקטים ש'ברכת המפיל' על מנהגו של עולם, ע"כ אם אדם רעב או צמא, או שיש לו דבר נחוץ לדבר מותר לו להפסיק, ואפי' מפסיק בהפסקה גמורה ומסיח דעתו מהשינה, ואח"כ שהולך לישון לא יברך ברכת 'המפיל' שוב. ואין צריך לומר, אם שכח להתפלל ערבית או לספור ספירת העומר או לא בירך ברכת הלכנה או שנתחייב בברכת אשר יצר, או ששמע ברכת רעם וברק וכיוצא בזה יכול להפסיק, ולכתחילה יש להקפיד ולהשתדל לסדר כל העניינים קודם קריאת שמע. ומכל מקום אם עשה אחד מדברים אלו, יחזור ויקרא קריאת שמע עם שאר פסוקים של רחמים כהרגלו, בלא ברכת 'המפיל'. ואף לדעת האוסרים אם נרדם מעט וקם לאחר מכן מסתבר שיהיה מותר לאכול ולשתות וכיוצא בזה אלא יקרא לאחר מכן שוב קריאת שמע.

וכתב בברכת ה' (ח"ד פ"ז ה"ה) מי שבירך ברכת המפיל רשאי מהדין לדבר אפי' לדבר הרשות, ומכל מקום אם קרא קריאת שמע צריך להיזהר שלא יפסיק בדברי הרשות,

30. והביאו רבינו דוד אבודרהם ודחה דבריו, שהרי אי אפשר שלא יקיים מצוות עונה ויצטרך להשיח עמו.
31. ובשו"ת יחזה דעת (ח"ד סי' כא) דחה דבריו, שע"פ הברכה אברהם ושאר אחרונים שברכת 'המפיל' היא על מנהגו של עולם, גם אם הסיח דעתו אין לחזור ולברך, ולא יהיה זה אלא ספק, ויש לנו כלל ספק ברכות להקל. כן כתב הפתח דביר.

32. שהטעם שנהגו שלא לברך ברכת 'המפיל' בגלל חשש הפסק, משמע שאינו נתקן על מנהגו של עולם, ובנוסף השו"ע פסק שאומר קריאת שמע ורק לאחר מכן ברכת 'המפיל' שחשש להפסק. ונסתייע מהגאון יעב"ץ שכתב שאם הסיח דעתו לאחר ברכת 'המפיל' חוזר ומברך.

ודחו דבריו בשו"ת יחזה דעת (ח"ד סי' כא) וההלכה ברורה (בירור הלכה אות ט) שמדברי הראשונים, משמע שברכת המפיל נתקנה על מנהגו של עולם, שהשוו בין ברכות השחר לברכת 'המפיל'. ומה שכתב בשם השו"ע שכתב לברך אחר קריאת שמע, א"כ מדוע כתב אח"כ לומר 'יושב בסתר' ומה רבו צרי' וכו', שאם יש חשש הפסק גם אם זה לא היה צריך לומר, ובנוסף שאנו נוהגים כדעת הרמ"א והאר"י ז"ל שעל מנהגו של עולם אנו מברכים. וגם מה שכתב בשם הגאון יעב"ץ, כתב שבהיסח הדעת יש יותר הפסק מאשר בדיבור.

כדי שיישן מתוך קריאת שמע ודברי תורה³³. וכעין זה כתב בשו"ת יחזה דעת (ח"ד סי' נא) ויש להשתדל בכל עוז שלא להפסיק בדיבור בין הברכה לשינה זולת בפסוקי קריאת שמע ושאר פסוקים שבסידורים, ואם עבר ודיבר אין ברכתו לבטלה ואינו צריך לחזור ולברך כלל. [ומתוך דבריו בפנים אין קפידא בדיבור אחר הברכה (כמבאר בהערה של ברכת ה' הנ"ל וכן הוא בשו"ת יחזה דעת בפנים שם), ולכן אם צריך להשכיב את התינוק או לילך להתפנות ולברך, או שהוא תאב לאכול ולשתות, וכן לדבר דבר נחוץ מותר, ויחזור ויקרא ק"ש ויישן]. וכן פסקו בהלכה ברורה (ה"ח) ובילקוט יוסף (עמ' תרסה - תרסו) והוסיף שהוא הדין אם ההורים שאלוהו שאלה והוכרח לענות להם, שמשום מצות כבוד הורים מותר לו להשיב.

לשמש מיטתו – קודם קריאת שמע או לאחר קריאת שמע

כתב המשנ"ב (ס"ק ה) ואם צריך לשמש מיטתו, ירחץ עצמו משכבת זרע שעליו ויטול ידיו ואח"כ יקרא, ולפחות יאמר ברכת המפיל ושמע אחר התשמיש.

ובפסקי תשובות (אות ו) כתב המקיים עונתו יקרא ק"ש בשלימותה בלא ברכת המפיל, ואח"כ יקרא שוב פרשה ראשונה וברכת המפיל.

אולם כף החיים (אות ו) הביא בשם היפה ללב שיכול לשמש מיטתו אף לאחר ק"ש וברכת המפיל.

האם עותר לקרות כמה פעמים קריאת שמע בכדי להשתקע בשינה?

מובא בירושלמי (ברכות פ"א ה"א) רבי זעירא הוה קרי היה קורא קריאת שמע והדר קרי והיה חוזר וקורא כמה פעמים עד שיהא משתקע בשינה.

33. (הערה 17) והטעם מכיוון שברכת המפיל ברכת השבח והודאה ולא כברכה על המצוה או ההנאה. ומדברי האורחות חיים מוכח שאין קפידא בדיבור אחר ברכת המפיל, שכתב וז"ל כתב הר"ר אשר ונהגו כל ישראל שאין אוכלים ואין שותים ואין מדברים אחר קריאת שמע שאומרים על מטתו וכו' וקודם שיקרא קריאת שמע אומר ברכת זו בא"י אמ"ה המפיל וכו'. ע"כ. ומוכח שדווקא אחר קריאת שמע יש קפידא להפסיק ולא אחר ברכת המפיל, ואילו ברכת המפיל הייתה על ההנאה היה להם לאסור כל הפסק אף קריאת שמע. וכן כתב הכל בו וכן פסק הרמ"א. וכל זה אינו אלא מצד חומרא ומנהג טוב ולא מצד הדין. [וראיה נוספת מתוך שו"ת יחזה דעת (ח"ד סי' נא) שכתב שו"ת פרי השדה שהרמ"א כתב 'ואין אוכלים ושותים ולא מדברים אחר קריאת שמע'. ולא כתב 'אסור' משמע שאין איסור בדבר]. והביאו את דברי לקט יושר שהיה תלמיד תרומת הדשן, שכתב שהתורמת הדשן נהג שלא לאכול ולא לשתות ושלא להפסיק בשום דבר לאחר קריאת שמע, ומכל מקום אין בזה איסור.

ולאחר ברכת המפיל קודם קריאת שמע אין בזה איסור אפי' מצד חומרא ואע"פ שיש חולקים, מכל מקום העיקר מדברי המתירים כיוון שמדברי הראשונים מוכח כן.

והביאו הגהות מיימון וכתב מכאן משמע שקריאת שמע צריך שתהיה סוף קריאתה סמוך לשינה, וכן הוכיח רב ניסים גאון, וכן פסק הרמ"א שאם לא יישן מיד חוזר כמה פעמים על קריאת שמע עד שישתקע בשינה ויהיה קריאתו סמוך לשינתו. וכן מבואר בשו"ע (סי' ס"א ס"י) שמותר לחזור על פרשה ראשונה בקריאת שמע שעל המיטה [וכתב שם המשנ"ב (סי' ס"א ס"ק כה) אבל במקום אחר לחזור על הפרשה ראשונה אסור].

וכתב המשנ"ב (סי' ק"י) וראוי שלא יכפול פסוק ראשון של קריאת שמע, אלא יאמר פרשה ראשונה ויחזור עליו כמה פעמים, או שיאמר שאר הפסוקים של רחמים.

אולם בהלכה ברורה (ה"ה) כתב שהקורא קריאת שמע כמה פעמים, רשאי להתחיל כל פעם מפסוק "שמע ישראל", ואין להקל כן אלא בקריאת שמע שעל המיטה, ואם קורא כל שלשת הפרשיות רשאי לעשות כן אפי' שלא המיטתו³⁴.

וכתב באש"י ישראל (בסוף הספר תשובה רעה) לדעת המחמירים שאומרים ברכת המפיל לאחר קריאת שמע ופסוקי שמירה, אין לחזור על קריאת שמע כמה פעמים או שאר פסוקים.

וכתב המגן אברהם (סי' ק"י) שאם מהרהר בדברי תורה ג"כ טוב. שהרי אמרנו במסכת ברכות (ה) שתלמיד חכם אינו צריך לקרות ק"ש כיוון שחוזר על לימודו.

ובמאמר מרדכי (פ"א ס"י, פכ"ח סי"ד) כתב שישתדל לישון מתוך דברי תורה, ולכן טוב שיהרהר בפסוקים שאומר אחרי קריאת שמע שעל המיטה - "בידך אפקיד רוחי" וגו'. ואם אינו יודע הפסוקים בעל פה, יהרהר באותיות אל"ף ב"ת, או "ברוך ה' לעולם אמן ואמן". ונהגו לומר הפסוק דוד מלך ישראל חי וקיים י"ב פעמים כדי שיהרהר בו עד ירדם. והיום אפשר לשמוע בלילה שיעור מקלטת או מדיסק וכך ירדם מתוך דברי תורה³⁵.

ופסק בהלכה ברורה (ה"ה) שאם רואה שעדיין לא באה עליו שינה, יכול לחזור על קריאת שמע כמה פעמים עד שיישן, ואם רוצה רשאי להרהר בדברי תורה, ואינו חייב לחזור על קריאת שמע ובלבד שיישן מתוך דברי תורה.

ובכף החיים (אות יב) כתב שלדעת האר"י ז"ל טוב להרהר "אנא בכח" עד שירדם.

34. בשער הציון (אות ט) כתב הטעם, השו"ע (סי' ס"א ס"י) כתב כשקורא קריאת שמע על מטתו מותר לקרות כל הפרשה ולחזור ולקרותה. ויש מי שאומר שגם בזה יש לזהר מלומר פסוק ראשון, ע"כ. וכלל בידינו סתם ויש הלכה כסתם. ומשמע שמותר לחזור על קריאת שמע אפי' על פסוק ראשון, וכן כתב מרן החיד"א, שאע"פ שבבית יוסף חשש להחמיר בזה מכל מקום בהלכה סובר להקל בזה. וכן כתב המאמר מרדכי כאן על דברי הרמ"א.
35. אך יזהר שלא יפריע לבני הבית לישון ולכן טוב יותר שישמע דרך אוניות.

שכח לקרוא קריאת שמע

כתב בתרומת הדשן הלך לישון ושכח לקרות קריאת שמע עומד וקורא, ואם נרדם כבר ונתעורר אינו צריך לעמוד עוד.

והפסקי תשובות (אות א) כתב השוכח לקרוא קריאת שמע ונרדם, אם נתעורר באמצע הלילה, כל זמן שלא עלה עמוד השחר ודעתו להמשיך בשנתו, יברך ברכת המפיל ויקרא קריאת שמע וקודם לכן יטול ידיו.

ובשו"ת בצל חכמה (ח"ה סי' קסו אות י) כתב שאם נתעורר באמצע הלילה אינו צריך ליטול ידיו, אלא מברך ברכת המפיל וקורא קריאת שמע, ודייק כן מדברי תרומת הדשן הנ"ל. וכן כתב הלכה ברורה (ה"י) והוסיף ואם יש לחוש שנגע במקומות המכוסים שבגופו, ישפשף ידיו בבגד או בקיר קודם שיברך ברכת 'המפיל' וקריאת שמע.

קרא קריאת שמע ונרדם ואח"כ נעורה האם יברך שוב כשחוזר לישון?

כתבו הרא"ה והמאירי (ע) שאינו מברך ברכת המפיל אלא פעם אחת ביום.

אולם בספר תהילה לדוד נסתפק גבי אדם שקם לומר תיקון חצות וחוזר לישון לאחר מכן, האם צריך לחזור ולומר ברכת 'המפיל'? וכתב לפי דעת הפרי חדש שאם אחר חצות ברך 'המעביר חבלי שינה' והלך לישון וקם בבוקר מברך ברכת 'המעביר חבלי שינה וכו' שוב, ולפי זה כתב שיש לברך ברכת 'המפיל' כשחוזר לישון.

אך בספר זכור לאברהם כתב לחלק ביניהם, ש'המעביר חבלי שינה' מברכה כיון שנתחייב בה ולאחר שחזר וישן נתחייב בה שוב, מה שאין כן ברכת 'המפיל' שמברכה על אותו הלילה שהולך לישון.

וכתב הפסקי תשובות (אות א) הלך לישון וברך ברכת המפיל וקרא קריאת שמע ונרדם, אם נתעורר משנתו אף שנתעורר לגמרי ולזמן ממושך והיה היסח הדעת משנתו, ואח"כ חוזר לישון שנת קבע, אינו מברך שוב. (הערה 4) והטעם שאין חוזר לקרות פעם נוספת משום שחוששים לדעת הסובר ש'ברכת המפיל' נתקנה על מנהגו של עולם וע"כ אין מקום לברכה זו שוב. כן כתב באשי ישראל (בסוף הספר תשובה רפד). וכתב בברכת ה' (ח"ד פי"ז ה"ד) שאין לברך ברכת המפיל אלא פעם אחת בלילה, אפי' ישן וקם ואח"כ חוזר

לישון³⁶. וכן פסק בהלכה ברורה (ה"א) והוסיף שטוב שיאמר ברכת 'המפיל' בלי שם ומלכות.

שנת עראי

כתב בספר בית ברוך ההולך לישון אינו מברך אלא על שנת קבע, ושנת עראי פחות מחצי שעה ושנת קבע היא יותר ואפי' ישן במלבושיו.

אמנם בשו"ת קרן לדוד כתב שהכל תלוי בכוונתו של האדם, שאם כוונתו לעראי וגם צורת השינה מוכיחה על כך כגון שישן על כסא או על ספסל או בבגדיו, ובהמשך הלילה הולך לישון שנת קבע, יברך כשהולך לישון שנת קבע. אך אם חושש שכשישן שנת עראי יבוא לידי שנת קבע יוכל לסמוך על הסוברים שיברך על שנתו הראשונה, היינו כשהולך לישון שנת עראי.

ופסק הפסקי תשובות (אות א) אין חיוב קריאת שמע אלא על שנת קבע, אבל אם הולך לנוח מעט בדרך של שנת עראי, ודעתו לקום לענייניו ואח"כ ללכת לישון שנת קבע, אין לו לברך אלא כשהולך לישון שנת קבע [ובהערה 3 כתב בשם אשל אברהם שכשהולך לישון שנת עראי יהרהר קריאת שמע].

ובספר ברכת ה' (ה"ד פ"ז ה"ג) כתב שהישן שנת עראי דהיינו שישן על הכסא או מניח ראשו על השולחן על אצילי ידיו, אינו מברך כלל ברכת המפיל ואפי' ישן כל הלילה³⁷.

נסיעה בלילה (באוטובוס או בעטוס)

כתב בספר אהלך באמתך (פ"ב ס"א) אם יושב במקומו ונשען לאחוריו בכוונה לישון, יקרא קריאת שמע ויברך ברכת 'המפיל'.

אמנם בשו"ת באר משה (ה"ז סי' קיד) כתב אפי' יושב על כסאו ואינו נשכב לאחוריו, אם בדעתו לישון שנת קבע חייב לברך ברכת המפיל, אבל אם אין דעתו לישון אף אם בעל כורחו ישן קצת בנסיעה לא יברך.

36. (הערה 15 - 16) והטעם לפי שנתקנה ברכה זו על מנהגו של עולם, לפיכך אין לברך אלא פעם אחת ביום, וכמו שכתבו המאירי, הריטב"א בשם הראב"ד, האורחות חיים, וכן דייק התהילה לדוד ממה שכתב הרמב"ם 'כשיכנס אדם על מיטתו לישון בלילה מברך המפיל כו'. ולא כתב כמו שכתב גבי העושה צרכיו 'בכל זמן' ומשמע שאינו אלא פעם אחת בלבד.

37. (הערה 14) וראייתו משום שכתוב בגמ' ברכות (ס:) הנכנס לישון במטתו אומר וכו' ואומר ברוך המפיל וכו'. ע"כ. ומזכח מלשון הגמ' שדווקא שישן על מיטה בפישוט ידיים ורגליים כדרך שישנים על המיטה מברך, הא לאו הכי לא. וגם ששנת עראי אינה נחשבת שינה גמורה, וע"כ אין צורך לומר 'האר עיני פני ישן המות', וגם אין בה טובה גמורה.

ובפסקי תשובות (אות א) כתב אלו הנוסעים במשך שעות הלילה ושנתם הקבועה עושים בנסיעתם, אם משערים ששנתם תהיה רצופה ורגועה יברכו ברכת המפיל בשם ומלכות [ובהערה 6 כתב והיינו שאינו חושש מגניבת מזוודות, או מרעש הנסיעה ועצירות הדרך בתחנה שכל אלו גורמים ששנת האדם לא תהיה כהוגן שאם כן אינו מברך בשם ומלכות]. ואם הוא בספק יברך בלא שם ומלכות ואין עיכוב לומר שאר פסוקים של רחמים.

ובספר ברכת ה' (ח"ד פ"ז ה"ג) כתב שהישן שנת עראי דהיינו שישן על הכסא או מניח ראשו על השולחן על אצילי ידיו, אינו מברך כלל ברכת 'המפיל' ואפי' ישן כל הלילה. וכן כתבו בהלכה ברורה³⁸ (ה"ג) ובשו"ת אליבא דהלכתא (ח"ב סי' נ).

נשים בקריאת שמע

כתב המגן אברהם (ס"ב) ומה שנהגו הנשים שלא לאומרה, משום שקריאת שמע נוהג בלילה וחשוב מצות עשה שהזמן גרמא' וכמו שפטורים מקריאת שמע.

והאליה רבה כתב להשיג עליו, שהרי קריאת שמע נאמרת בשביל שמירה, וכי אנשים צריכים שמירה ונשים לא?!

ובפרי מגדים כתב שבלאו הכי נהגו הנשים לקרותו.

ופסקו בברכת ה' (ח"ד פ"ז ה"ז) ובהלכה ברורה (ה"ח) שנשים חייבות לברך ברכת 'המפיל'³⁹.

ובתשובות והנהגות (ח"א סי' קצח) כתב ומיהו נראה שאצלה מספיק כעיקר דינא של הגמ' 'המפיל', ק"ש ופרשה ראשונה, 'ויהי נועם', ו"בידך אפקיד רוחי".

אולם בשו"ת אבני דרך (ח"ב סי' נב) כתב שחוץ מנוסח 'הריני מוחל וסולח' שאינה אומרת כולה, אומרת את כל שאר קריאת שמע כמו הגברים. וע"כ כתב בשו"ת אליבא דהלכתא (ח"ה סי' סח) שצריכה לומר "אל מלך נאמן" וגם "ה' אלקיכם אמת" להגיע לרנ"א תיבות, כיוון שלנשים יש רנ"א איברים לפי דעת הרמב"ם, כן פסק בשו"ת יביע אומר (חי"א סי' ו אות ה).

38. בספר דברי ירמיהו על הרמב"ם, דייק מלשונו של הרמב"ם שכתב וז"ל כשיכנס אדם למטתו לישן בלילה. ע"כ. שדווקא בשנת קבע על המיטה מברך ברכת 'המפיל'. וכן פסק באשל אברהם בוטשאטש שאין לברך על שנת עראי וכן פסק בשו"ת קרן לדוד ושכן מוכח מדברי הגמרא שאמרו הנכנס לישון על מיטתו. אמנם בספר כפי אהרון אפשטיין כתב שיש לברך כשישן בשיבה כגון ברכבת וכיוצא בזה ומה שאמרה הגמרא 'הישן על מטתו' כיוון שכן דרך העולם, ושנת קבע אינו תלוי בזמן או בשנתו על המיטה, אלא כל שהיא שנתו של אותו הלילה. וכיוון שהגמרא הרמב"ם והראשונים נקטו בלשונם 'הישן על מטתו' אינו רשאי לברך אלא כשישן על המיטה דווקא.

39. (הערה 21) כתב שם הטעם כיוון שאינו מצוה שהזמן גורם, שהרי אין מניעה לברכה קודם צאת החוכבים, אלא משום שאינו זמן שכיבה.

ילדים בקריאת שמע

כתב ה**בן איש חי** (כי תצא אות כב) לא יניח את בנו לישון בלי קריאת שמע שעל המיטה, כי בזה יהיה תועלת הרבה ליראת שמים לבסוף.

ו**כתב במקור נאמן** (סי' שג) ילדים בגילאי 6-7 אומרים פרשה ראשונה בלבד ואח"כ מוסיפים איתם מעט מעט עד שיאמרו כל הנוסח, ואין נפקא מינה בין בנות לבנים. וכן כתב **בילקוט יוסף** (דיני חינוך קטן עמ' קסג) נכון לחנך את בנו הקטנים לקרוא קריאת שמע שעל המיטה, ודי שיקראו פרשה ראשונה⁴⁰.

אונן בק"ש

כתב **הפסקי תשובות** (אות ד) אונן שהולך לישון והלוויה והקבורה תהיה למחר חייב בקריאת שמע ובברכת המפיל. כן כתב בשו"ת **מנחת שלמה** (ח"א סימן צא אות כה), וכן פסק בשו"ת **באר שרים**⁴¹.

אולם **בהלכה ברורה** (ה"ט) כתב אונן אם סיים כל הטיפול בצרכי הקבורה ובהלוויית המת ובשאר דברים שהם לכבודו של המת, ונמסר כבר המת לידי "חברה קדישא", אומר ברכת 'המפיל' וקריאת שמע שעל המיטה, ואם לא מסר אינו אומר⁴².

הניעור כל הלילה, האם קורא קריאת שמע?

כתב בשו"ת **רב פעלים** (ח"א סוד ישרים סי' יד) שהמנהג פשוט שהמנדדים שינה מעיניהם ונעורים בלילה אינם מברכים ברכת 'המפיל', וכן פסקו בשו"ת **יחזקאל דעת** (ח"ד סי' כא)⁴³ **בברכת ה'** (ח"ד פ"ז ה"ו) **הלכה ברורה** (ה"ז)⁴⁴. וכן פסק **במאמר מרדכי** (פכ"ח סעי' כב) שלא

40. כיוון שלדעת מרן השולחן ערוך די בפרשה ראשונה לכן די להם בכך.

41. והביא טעם נוסף, נשים חייבות בקריאת שמע כיוון שכל מה שאמרו שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גורם משום שמשועבדות לבעליהם, ולפיכך יש לומר גם כאן, שאונן פטור מכל המצוות כיוון שמתו מוטל לפניו וחייב לקוברו, אבל כשהולך לישון לא שייך טעם זה ועל כן חייב בברכת 'המפיל' וקריאת שמע שעל המיטה.

42. והטעם, שאע"פ שהראשונים כתבו שאמירת קריאת שמע שעל המיטה הוא משום שמירה וא"כ גם האונן צריך שמירה ושייך שהוא יאמר מכל מקום כיוון שאמרו שחשוב בדברי תורה, היינו שאומר קריאת שמע על המיטה כדי שישן מתוך דברי תורה, ואונן אינו רשאי לעסוק בדברי תורה לא שייך שיאמר קריאת שמע שעל המיטה, וגבי הברכה אינו יכול לומר כמו שאינו מברך ברכת הנהנין וברכות השחה. ולכן אם סיים את הטיפול במת רשאי ואם לאו לא.

43. ואע"פ שברכת 'המפיל' נתקנה על מנהגו של עולם, אין להשוות בינה לבין ברכות השחר שגם הם נתקנו על מנהגו של עולם, שהרי ברכות השחר אע"פ שלא נתחייב באחת מהם אומרם, מה שאין כן בברכת 'המפיל' שאם רצונו להישאר ער אינו מברך, והטעם שלא יתכן לברך 'המפיל' כשרצונו להישאר ער שנראה כדובר שקרים, ועוד שכיוון שנתקנה בלשון הודאה על חבלי שינה ותנומה לעפעפיו וגם אומר 'שתשכיבני לשלום' ולא יתכן לברך כן.

44. והטעם כיוון שאומר 'חבלי שינה על עיני ותנומה על עפעפי וכו' שתשכיבני לשלום וכו' ואל יבהילוני חלומות

יברך ברכת 'המפיל', והוסיף ע"פ הבן איש חי (ש"א פקודי סעי' יד) ששמעט קודם חצות יאמר כל סדר קריאת שמע שעל המיטה עם הפסוקים קודם חצות.

העובד עושמרת לילה ועלה לישון שלא ברשות הצעסיק, ואם נדר שלא ילך לישון, האם עברך ברכת 'העפיל'?

כתב בשו"ת אליבא דהלכתא (ח"ב סי' נו) העובד במשמרת לילה יאמר קריאת שמע שעל המיטה אם הוא קודם חצות לילה⁴⁵, ואם נדר שלא ישן צריך עיון אם יוכל לברך.

שינה ביום

כתב הכל בו שהר"ם היה נוהג לומר 'ויהי נועם' כשהיה משכיב עצמו לישון ביום, ולא היה אומר ברכת 'המפיל'. וכן כתב המשנ"ב (ס"ק ח) ויאמר 'יושב בסתר עליון'. אבל אין לברך ברכת 'המפיל', והטעם שאומר 'ויהי נועם' ו'יושב בסתר' (סי' רלא ס"ק ג) משום סכנת מזיקין. ובשם הלבוש כתב שאין נוהגים כן.

וכתב הרה"ג רבי חיים קנייבסקי (שאלת רב) שאף על פי שאין נוהגין כן, מכל מקום טוב לומר כן.

ופסקו בחזון עובדיה (ברכות עמ' תקי) ובהלכה ברורה (ה"ח) אין לברך ברכת המפיל ביום, ואפי' לא ישן כל הלילה⁴⁶, או שרגיל לישון רק ביום (כגון אלו העובדים בלילה והחורים וישנים בלילה), וטוב שיאמר ברכת 'המפיל' בלי שם ומלכות.

רעים כו'. וכל זה אינו שייך לומר כשאינו הולך לישון. ואם יקשה הרי ברכות השחר על מנהגו של עולם ושם אף שלא ישן מברך 'המעביר חבלי שינה מעיני' אלא שיש לחלק ששם אף שלא ישן הקב"ה מעביר את חבלי השינה מעיניו, אולם כאן בברכת 'המפיל' לא שייך לברך שאינו הולך לישון, ואף אם הלך לישון ולא הצליח הרי סוף כל סוף בשעת הברכה התכווין ללכת לישון. ואף לפי מה שנתבאר בדברי הגר"א שברכת 'המפיל' נתקנה על הספק, כשאינו רוצה לילך לישון אינו מברך. שאין כאן ספק.

45. הצד לאסור הוא משום מה שאמרה הגמרא מסכת סנהדרין (ו'): הרי שגול סאה חייטים וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה, אין זה מברך אלא מנאין, ועל זה נאמר ובוצע ברך נאין ה'. ומבואר בגמ' שאם גול דבר ומברך עליו הרי זה ניאוך והיא מצוה הבאה בעבירה.

אלא שבשו"ע חו"מ סי' שלג וז"ל כתב וז"ל התחיל הפועל במלאכה וחזר בו בחצי היום - חזרה. ואפי' קבל כבר דמי שכירותו ואין בידו לשלם לבעל הבית - יכול לחזור בו, והמעות חוב עליו שנאמר: כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים. עכ"ל. ונראה לפי זה, שאין הגול הוא השינה אלא לקיחת השכר על שעות אלו שישן. ולכן קורא קריאת שמע עם ברכה.

ואף אם אינו מתכוון להודיע לבעל הבית קורא קריאת שמע עם ברכה, כיוון שכתב בשער המלך ש'מצוה הבאה בעבירה' הוא גולה שנעשית ביחד עם המצוה, אבל במקרה שאינה נעשית בבת אחת אין לו דין 'מצוה הבאה בעבירה', ולכן כאן אינו עובר על גול כל שלא קיבל עדיין את המשכורת, נמצא שהשינה אינה 'מצוה הבאה בעבירה'.

אלא, שלפי זה יש להסתפק גבי אדם שנדר שלא ישן לילה אחד ועלה לישון, שלכאורה קריאת שמע היא קודם איסור השינה, אבל הברכה היא על האיסור.

46. והוכיח כן מדברי הרמב"ם שכתב כשיכנס אדם למטתו לישן בלילה מברך וכו' וכן כתבו כמה ראשונים בשם

ואם הלך לישון ביום ותימשך שנתו עד ללילה, כתב בשו"ת בצל חכמה (ח"ה סי' קסו) הנכנס לישון ביום ואפי' בבין השמשות ותימשך שנתו ללילה אינו מברך ברכת 'המפיל', ואם עדיין לא נרדם ונכנס לילה יברך אז 'ברכת המפיל', וכן פסק בפסקי תשובות (אות ב). וכתב בהלכה ברורה (סי' ב) וטוב שיאמר ברכת 'המפיל' בלי ברכה.

לפשפש בענינים קודם השינה

כתבו הספרים בלילה קודם השינה נכון לאדם לפשפש במעשיו שעשה כל היום, ואם נמצא שעשה עבירה יתוודה עליו ויקבל שלא לעשותה, ובפרט בעוונות המצוות, כגון: חניפות, שקרים, ליצנות, לשון הרע, עוון ביטול תורה, שהם צריכים בדיקה יותר. וכן ראוי למחול לכל מי שחטא כנגדו וציערו⁴⁷, ובזכות זה מאריך ימים.

וכתב הפסקי תשובות (אות ט) ועל זה תקנו לומר נוסח 'רבנו של עולם', אך יזהר שיהיה באמיתות ויסלח בכל ליבו ולא יהיה בכלל "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני".

ובאור לצינון (ח"ב פט"ו) כתב אם יש לאדם טינא וכעס על אדם ואינו מוחל לו, לא יאמר קטע זה, וכן פסקו בהלכה ברורה (ה"י) ובמקור נאמן (סי' שנד) ואין נכון לומר 'חוץ מפלוני'.

ולגבי נשים, כתב בשו"ת אבני דרך (ח"ב סי' נב) שאינן אומרות כל נוסח 'הריני מוחל וסולח', אלא אומרות 'הריני מוחלת וסולחת לכל מי שחטא כנגדי' ולא 'בין בגלגול זה בין בגלגול שעבר' כיוון שע"פ האר"י ז"ל נשים אינן חוזרות בגלגול⁴⁸.

וכתב בכף החיים (אות ב) בשבת ויו"ט אין לומר נוסח זה⁴⁹.

אמנם בחזון עובדיה (ברכות עמ' תקיא-תקיא) כתב לאומרו אף בשבת וביום טוב⁵⁰.

הראב"ד וכן כתבו הסמ"ג ואהל מועד שיכנס לישון בלילה מברך 'המפיל'. וכתב החיי אדם, הטעם שאין אומרים ברכת 'המפיל' על הישן ביום. א. משום שחוששים שלא יישן, ומה שלא חוששים כן על הלילה משום שעל מנהגו של עולם נתקן הברכה. ב. כיוון שיש איסור לישון ביום ולכן לא תיקנו ברכה על כך ואפי' מי שצריך לישון ביום לא חילקו חכמים בזה. ג. שלא שייך לברך 'המפיל' על שנת היום שדווקא בלילה נברא לשנתו. ובספר תשורת שי דחה דבריו, וכתב ששייך לברך ברכת המפיל על היום כשלא ישן בלילה והולך לישון שנת קבע, ומה שכתב הרמב"ם 'שיכנס אדם למטתו בלילה' היינו שאין לברך אלא פעם אחת מעת לעת, אבל כשלא ישן בלילה וישן ביום במקום הלילה מברך ברכת 'המפיל', ועוד שבגמרא ברי"ף וברא"ש לא דיברו כלל על הלילה, ומשמע שאף ביום אפשר לברך. אולם בשו"ת קרן לדוד כתב שאע"פ שלא הזכירו אין ראיה מהגמרא שמברך על שנת היום, כיוון שדרך העולם לישון בלילה, וכן הוא גם לפי הטעם שנתקנה על מנהגו של עולם. וכיוון שמנהגו של עולם הוא לישון בלילה אין לברך כלל ברכת 'המפיל' על שנת היום.

47. ע"פ הגמ' במסכת מגילה (כח). דמר זוטרא כי הוה סליק לפורייה, אמר: שרי ליה לכל מאן דצערן. ופירושו, כשעלה מר זוטרא למיטתו, אמר שאני מוחל לכל מי שציער אותי.

48. ולמד זאת מהפסוק "דור הולך דור בא והארץ לעולם עומדת" ופירש 'דור' זה אנשים, ו'הארץ' זה נשים שעומדות לעולם שכן אינן חוזרות בגלגול.

49. ובכתב בחזון עובדיה (ברכות עמ' תקיא) שכנראה חשש משום אל ישאל אדם צרכיו בשבת ויו"ט.

50. שמקורו מדברי הגמ' כנ"ל (בהערה במסכת מגילה כח), ובוהר הקדוש נאמר כמעט כל הנוסח של 'רבנו של

שינה בבית יחידי

מבואר בזוהר הקדוש (תוריע דף מה ע"א) ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר, מכאן אולפניא מכאן לומדים, מאן מי דאשתכח שנמצא בלחודוי בביתא בליליא ישן לבד בביתו בלילה, או ביממא או אפי' ביום בבית מיחדא בבית מיוחד, כל שכן בליליא. מאי מיחדא מה הכוונה בית "מיחדא"? מיחדא משאר ביתין מיוחד ומובדל משאר בתים, או מאן דאזיל בליליא או מי שהולך לבדו בלילה, יכיל לאתזקא יכול להיזקק כי המזיקים מצויים בלילה בדרך, תא חזי בא ותראה מיעקב אבינו, ויותר יעקב לבדו לפי שנשאר לבדו, כדין אז מיד ויאבק איש עמו וגו'.

ובירושלמי מבואר (שבת פ"ב ה"ו) אמר רבי לוי: בג' מקומות השטן מצוי לקטרג, המהלך בדרך בעצמו, והישן בבית אפל לעצמו⁵¹, והמפרש בים גדול.

ומבואר במסכת שבת (שבת קנא): הישן בבית יחידי אוחתו לילי"ת.

וכן פסק המגן אברהם, ובשם המהרי"ל כתב שבית היינו חדר.

וכתב המחצית השקל והיינו שישן בבית יחידי בלילה, כן הוא לשון הרי"ף והרא"ש, ואע"פ שהגמרא שלנו כתבה בסתמא, יש לומר שהתכוונה לומר שהישן בבית יחידי בלילה ולא ביום, כי דרך שינה בלילה. וכן כתב הגר"ז.

אולם בספר רוח חיים כתב שמדברי הזוהר איסור שינה יחידי הוא בין ביום ובין בלילה.

ובכף החיים (אות טו)⁵² כתב שמוכח מדברי הזוהר שהאיסור לישון בבית יחידי בלילה הוא בין אם הוא נמצא ביישוב או לא, וביום מותר לישון דווקא אם נמצא במקום מיושב, אבל אם נמצא במקום שאינו מיושב אסור אף ביום.

ופסק בהלכה ברורה (ה"ב) אסור לישון בבית יחידי מפני חשש מזיקין. ואם הבית נמצא יחידי ונפרד משאר בתים, יש להחמיר לישון בו אפי' ביום. וכל שכן שלא ישן לבד בשדה.

עולם' כמו שכתב הרמב"ם. ובאמת שאין זה שונה מנוסח 'הרחמן' שאומרים בברכת המזון, א-לקי נצור לשוני מרע' שאומרים בתפילת העמידה, ש'תצילנו מעזי פנים', וכבר כתב בשו"ת תורה לשמה שכל שרגיל לומר בכל יום בנוסח קבוע מותר לאומרה בשבת כדרך שאומרו בחול. ובשו"ת רב פעלים כתב לחלק שכל נוסח תפלה שנתקן לכל אדם באופן קבוע הרי זה נעשה כטופס ברכה ותפילה שתקנו אנשי כנסת הגדולה שאין לחוש בזה לאיסור שאלת צרכיו, ורק בשאלה ובקשה שכל אחד מסדר לעצמו ולבני ביתו לפי העת והזמן כאשר תאוה נפשו בזה אסרו לשאול צרכיו בשבת.

51. ומשמע שבית שאינו אפל מותר לישון. ובשו"ת דובב מישרים כתב שאין מחלוקת בין הירושלמי לזוהר שמה שהיקלו בירושלמי שאם אינו בית אפל מותר לישון, היינו בבית הנמצא בתוך היישוב, ומה אסר הזוהר הוא בית הנמצא מבודד משאר בתים.

52. והיינו דווקא שאינו במקום יישוב, אבל אם נמצא במקום יישוב אסור לישון בלילה יחידי אבל ביום אין לחוש.

סימן רל"ט דין קריאת שמע על מיטתו | גור אריה יהודה | לה

ובילקוט יוסף (עמ' תרסז) כתב שאין לישון בבית יחידי דווקא בית מבודד משאר בתים. אבל בבניין הדרים בו אנשים או בית קרקע שנמצא בתוך העיר אין לחוש.⁵³

וגבי אשה אם מותר לה לישון בבית יחידי, כתב באשל אברהם (בוטשאטש על המגן אברהם ס"ק ז) להסתפק אם מותר לה לישון לבד.

ופסקו כף החיים (אות טוב) ובהלכה ברורה (ה"ס) שאין לחלק בין איש לאשה.

והוסיף הפסקי תשובות (אות ט) ואף קטנים בכלל זה, ובספר אהלך באמיתך הסתפק מה הדין אם ישן עם גוי.

ושנת עראי, כתב האשל אברהם (שם) מותר לישון יחידי.

ושינה בסוכה לבד, כתב הגר"י ברלין בנימוקי הגר"ב על הרמב"ם שאין לישון יחידי, משום שכתוב בתורה גבי סוכה "תשבו" ודרשו חכמים 'תשבו - כעין תדורו', וכיוון שבבית אסור לישון יחידי אף בסוכה אסור לעשות כן.

אולם הגר"א כתב שאין חשש לישון בסוכה יחידי משום "שומר מצוה לא ידע דבר רע", וכן פסק בהלכה ברורה (ה"ס).

ובית שיש בו מזוזה, כתבו האשל אברהם מבוטשאטש ושו"ת חלקת יעקב אין לחוש לישון יחידי, משום שדומה דין זה לסוכה והטעם להיתר משום "שומר מצוה לא ידע דבר רע".

אולם בכף החיים (אות טוב) ובהלכה ברורה (ה"כ⁵⁴) שיש להחמיר שלא לישון בבית יחידי אף במקום שיש בו מזוזה או ספרים).

כתב השדה חמד בלילה יש לאסור לישון כשהוא ישן בחדר יחידי אע"פ שיש אנשים בחדרים אחרים. בית שיש בו אנשים

אולם ברוח חיים, ביפה ללב ובציפורן שמיר כתבו הבא לישון בבית בחדר ויש עמו אנשים בחדרים אחרים יש להקל לישון, וכן פסק במקור נאמן (סי' שנא).

53. וצ"ח שבמאור ישראל כתב שבכל מקרה יש להשאיר אור דלוק בפרוזדור בלילה.
54. שדוהק לומר שמה שאמרו בגמרא אסור לישון בבית יחידי, היינו בבית שאין בו מזוזה.

ובשער הציזון (אות י) כתב אף שיש בבית אנשים צריך להיזהר שלא יהיה החדר נעול אלא פתוח לבית⁵⁵, והעולם נוהגים להקל בזה [ובשו"ת בצל חנמה (ח"ד סי' עז) כתב אף בבית ועלייה היינו שהוא ישן למטה ויש אנשים למעלה נוהגים להקל כשהדלת סגורה]. ואף למחמירים והיינו שמשאירים את הדלת פתוחה, אם יש אישה בבית וע"י שיהיה פתוח יהיה יחוד, לא יפתח את הדלת אלא ישאירו סגור, ולא יגיע לידי שום רע, כי שומר מצוה לא ידע דבר רע. [הקשה הרב מאיר מוזה (משנ"ב איש מצליח הערה 7) צריך עיון, הרי סוף כל סוף יש כאן יחוד ומה בכך אם הדלת פתוחה או נעולה]. ובאורחות רבינו כתב שהחזון איש הקפיד מאוד שיישן עמו מיישהו, וכן נהג אביו שתהיה דלתו פתוחה לבית.

וכתב הפסקי תשובות (אות י) מכל מקום כיוון שהעולם נוהגים להקל כנ"ל בדברי שער הציזון, אפשר לכתחילה להקל שהוא בחדרו והדלת סגורה אך לא נעולה. וכן פסק בהלכה ברורה (ה"ט) שאם ישן בחדר לבדו ויש עוד בני אדם בחדרים הסמוכים ואין דלת חדרו נעולה היינו שיכולים להיכנס לחדר, יש להקל אפי' בלילה⁵⁶.

שינה בבית יחידי כשיש נר דלוק או אור הלבנה

מובא במסכת ברכות (גג) אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: אבוקה - כשנים. וירח - כשלישה.

כתב כף החיים (אות טוב) אם ישן בלילה ויש עמו נר או אור הלבנה חשוב כמו ביום היינו שבתו עומד במקום שיש עוד בתים ואינה עומדת לבד.

והמחמירים כדברי הגמ' אינם סומכים על אור דלוק.

אולם כתב הפסקי תשובות (אות י) רבים מהפוסקים כתבו להקל בזה שכל מה שאמרה הגמ' היינו דווקא בבית אפל, ועוד שכשיש עמו נר או אור חשוב כשני אנשים [ואם ישן

55. והסתפק הפסקי תשובות (אות י) בדבריו האם כוונתו שיהיה פתוח ממש או שיהיה סגור אך לא ינעל במפתח.
56. הטעם שהיקל בחדר סגור אך לא נעול משום שלמד כן מדברי שער הציזון הנ"ל שכתב שאם יש אישה בבית בכדי שלא יעבור על יחוד ינעל את הדלת, ולמד החלקת יעקב מדין יחוד שאמרו שכל שהחדר אינו נעול אע"פ שהוא סגור חשוב כאילו הוא פתוח ואין בו איסור יחוד, על שינה בחדר יחידי שיש באותו הבית אנשים, שכיוון שאין החדר נעול מותר לישון באותו החדר שנחשב כאילו הוא פתוח לבית. וכן כתבו הרדב"ז והרשב"א שכל שאין הבית נעול אין איסור יחוד, כיוון שמתירא שמא יכנס אדם. אמנם יש החולקים וסוברים שיש טעות סופר ברשב"א וצריך לומר שיש לאסור אפי' שאין הבית נעול.

והחלקת יעקב כתב שיש לחלק בין יחוד לשינה בבית יחידי, שביחוד אם אין הדלת נעול הרי הוא מיוחד שמה יכנס אדם מה שאין כן גבי שינה.

ומכל מקום יש להקל לישון בבית יחידי כשיש עוד אנשים והדלת סגור אך אינו נעול, כיוון שהיום אין נוהרים בזה, וגם פעמים שאי אפשר להימנע מלישון בחדרים נפרדים, ובנוסף שהרמב"ם הטור והשו"ע השמיטו דין זה, וגם שיש את דעת האחרונים שמקלים בזה וביארו כן גם בדעת הוהר הקדוש, ע"כ די לנו להחמיר בניעול הדלת.

עם תינוק בן יומו חשוב כישן עם שני אנשים], ובפרט אם יש לו דיורים היינו יש שם עוד דירות, וכל שכן אם נמצאים בתוך ביתו אף שנועל עצמו בחדר.

ובמקור נאמן (סי' שנא) כתב שמותר לישון בבית יחידי רק באופן שהאור דולק או נכנס אור מבחוץ.

ובהלכה ברורה (ה"ס) כתב שאם יש אנשים בבית והוא ישן בחדר אפי' שהדלת נעולה יש להקל לישון כשיש עמו נר או שישן ביום, וכן אם נמצא בבניין מגורים שיש שם אנשים והוא בבית לבדו כל שיש אור בחדרו יש להקל לישון. אמנם אם נמצא הבית במקום מבודד ואין אנשים בבית יש להחמיר שלא יישן אף שיש לו אור בחדרו או שיש אור יום.

הצרכים שצריכה

מובא במסכת ברכות (ד) אמר רב יהודה: שלשה צריכין שימור [פירש רש"י מן המזיקים], ואלו הן: חולה, חתן וכלה. ובמתניתא תנא: חולה, חיה, חתן וכלה. ויש אומרים אף אבל. ויש אומרים אף תלמידי חכמים בלילה. [והיינו כשעומד יחידי באישון לילה ואפילה].

ופירש רש"י אבל, חולה, וחיה היינו יולדת, הורע מזלם ועל כן השד מתגרה בו. חתן וכלה ותלמיד חכם כיוון שהשד מתקנא בו.

ורבינו יונה כתב הטעם כיוון שהשטן מקטרג בשעת שמחה ובשעת סכנה.

ובפרקי דרבי אליעזר (סוף פרק טז) מבואר חתן דומה למלך, מה מלך אינו יוצא לשוק לבדו, כך חתן אינו יוצר לשוק לבדו וכו'.

מלבד תלמיד חכם, כתב הפסקי תשובות (אות יא) כל אלו שהזכרנו צריכים שמירה בין ביום ובין בלילה, והן הדברים בין אם יושב בבית ובין אם מהלך בחוץ, וקטנים מועילים לשמירה. (הערה 17) ואין להתעלם כי מצוי הוראת היתר בזה להשאיר אותם לבד בביתם, ואפשר שסומכים ע"פ הזוהר הנ"ל שאין שמירה אלא בבית מבודה, אבל היום שרבים גרים בבית משותף וגם יש דיורים בדירות הסמוכות.

וכן פסק בהלכה ברורה (הכ"א) שלבד תלמיד חכם, כולם צריכים שמירה בין ביום ובין בלילה, ואין להם להישאר בבית לבדם.

לח | גור אריה יהודה | סימן רל"ט דין קריאת שמע על מיטתו

ולעניין חתן וכלה, כתב הר"ן והביאו הרמ"א (אבה"ע סי' סד) חתן אסור לו לילך יחידי בשוק [וביאר בהלכה ברורה (הכ"א) בין אם יוצא לבדו לרשות הרבים או למקום שהרבים מצויים שם], משום שהוא דומה למלך ומה מלך אינו יוצא יחידי כך חתן, ומה מלך אסור במלאכה כך החתן. וכן פסק הפסקי תשובות (שם) ולא כפירוש רש"י.

ולפי זה כתבו הגרי"ש אלישיב (קונטרס לקנות חכמה עניני) והגאון רבי חיים קניבסקי שחתן או כלה שנמצאים לבד בבית אינם צריכים שמירה. ונראה שתפשו שעיקר הטעם משום שחתן דומה למלך.

אמנם בערוך השולחן (אבה"ע סי' סד ס"ג) כתב שאף בבית צריך שמירה. ותפש דברי הגמ' הנ"ל, וכן פסק בהלכה ברורה (הכ"א).

ולפי דברי הרמ"א כתב הפרישה שאין לחתן לילך לבית הכנסת מכיוון שאין אנשים מצויים שילווחו הלך ושוב.

והילקוט יוסף (עמ' שם) כתב שיש לחתן ללכת לבית הכנסת אע"פ שאין מי שילווחו⁵⁷.

ומכל מקום, כתב בהלכה ברורה (הכ"א) שאם יש מי שמלווה אותם, מותרים לצאת אף לרשות הרבים.

ואופן שמירה על חתן וכלה, כתב החזון איש (אורחות רבינו בהוספות לח"א עמ' נד) שצריך השומר להיות בתוך ארבע אמותיו (29.1 מטר). [ונראה שהוא הדין לשאר האנשים שצריכים שמירה, כיוון שהגמרא שנתה את כולם שכל אלו צריכים שימור].

וכתבו האליה רבה ובכורי יעקב שצריכים לווי בכל אותו שבוע שחל בו הנישואים, וכן דעת הגרש"ז¹ אויערבך והוסיף שלפני החתונה עיקר השמירה הוא שלא לילך במקום סכנה, ואחר החתונה אף שלא במקום סכנה ואף במקום שיש אנשים צריך להיזהר.

אמנם באורחות רבינו כתב שהלווי הוא מעת הנישואין למשך שבועת ימי המשתה.

ובספר אמת ליעקב (אבה"ע סי' סד הערה 23) כתב שהחתן צריך שמירה בשבוע שחל החתונה והכלה צריכה שמירה מעת הנישואין.

וכתב הפסקי תשובות (שם) שחתן וכלה שומרים זה לזה.

57. ושם כתב שיש לצרף את הסברא שכל שנמצא בתוך העיר אינו חשוב יחידי מפני שיש שם אנשים, וגם שהוא לצורך תפילה בציבור ואין להימנע להתפלל בציבור כדי להימנע מליך יחידי.

ולעניין הזמן של השמירה של יולדת, כתב הפסקי תשובות (שם) המנהג המקובל שצריכה שמירה עד שבעה ימים מהלידה⁵⁸. וכתב הרה"ג חיים קניבסקי (במכתב) שאף התינוק שלה שג"כ צריך שמירה נחשב כשמירה ליולדת והיולדת נחשבת כשמירה לתינוק. וגבי חולה עד שמתהלך על בוריו.

לצאת יחידי בלילה

מובא במסכת ברכות (נג) ששה דברים גנאי הוא לתלמיד חכם וכו' ואל יצא יחידי בלילה משום השדא.

ועוד מובא במסכת חולין (צא) ויאבק איש עמו עד עלות השחר [פירש רש"י מכאן שלא ניתנה רשות למזיק להזיק ביום ולכן אין צריך שמירה ביום] אמר רבי יצחק: מכאן לתלמיד חכם שלא יצא יחידי בלילה [פירש רש"י כיוון שיעקב נשאר יחידי והזקן].

אמנם מבואר במסכת פסחים (קיב) שלשה דברים צוה רבי יוסי בר' יהודה את רבי אל תצא יחידי בלילה. וכו'. דתניא: לא יצא יחידי בלילה לא בלילי רבעיות בליל רביעי ולא בלילי שבתות, מפני שאגרת בת מחלת היא ושמונה עשרה רבוא ומאה שמונים אלף של מלאכי חבלה יוצאין וכל אחד ואחד יש לו רשות להחבל בפני עצמו. מעיקרא בהתחלה הווי שכיחי כולי יומא היו מצויים בכל יום, זמנא חדא פגעה פעם אחת אגרת בת מחלת פגשה ברבי חנינא בן דוסא אמרה ליה: אי לאו דמכרון עלך ברקיע אם לא היו מכרזים עליך בשמים הזהרו בהנינא ובתורתו סכנתך הייתי מסכנת אותך, אמר לה: אי חשיבנא ברקיעה אם אני חשוב בשמים גזור אני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם גזור אני עליך שלא תעברי במקום שיש בהם יישוב לעולם, אמרה לי: במטותא מינדך בבקשה ממך שבך לי רווחא פורתא תן לי קצת ריווח קצת, שבך לה נתן לה לצאת ב.. לילי שבתות ולילי רביעיות. ותו ועוד חדא זמנה פגעה ביה פעם אחת פגשה אגרת בת מחלת באבני, אמרה ליה: אי לאו דמכרזי עליך ברקיע אם לא היו מכרזים עליך ברקיע הזהרו בנחמני ובתורתו הווי סכנתך הייתי מסכנת אותך, אמר ליה: אי חשיבנא ברקיע אם חשוב אני ברקיע גזורני עלייכי גזור אני עלייך שלא תעבורי ביישוב לעולם. קשה הא הרי קא חזינן דעברה אנו רואים שהיא עוברת במקומות יישוב? אמרי אמרו הני אלו גזייתא נינהו היו הולכים בשבילי הכרמים שלא במקום יישוב עם סוסים דשמטי סוסיא והסוסים שלהם בורחים להם לתוך היישוב ואתו דברי להו והמזיקים באים אחריהם לקחתם.

ובתוספתא (תרומות פ"א ה"ג) איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה וכו'.

58. והטעם כתב שיש פוסקים הסוברים שאין מברכת ברכת הגומל אלא לאחר שבעה ימים שמתהלכת, ואם אינה מתהלכת על בוריה, יש לה להמתין עד שתבריא לגמרי.

ומבואר במסכת ברכות (נג) ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: אבוקה כשנים וירח כשלושה. ואמר מר: לאחד נראה ומזיק, לשנים נראה ואינו מזיק, לשלושה אינו נראה כל עיקר.

והקשה המהרש"א (חולין צא.) הרי אנו רואים שהאיסור לצאת יחידי בלילה הוא דווקא לתלמידי חכמים, אולם במסכת פסחים מבואר שהאיסור לצאת יחידי בלילה הוא לכל אדם? ותיירץ שבאמת האיסור לצאת יחידי הוא לכל אדם אלא שלתלמידי חכמים החידוש שאף שהוא יושב ולומד והייתי אומר שתורתו משמרת אותו אפי' הכי אסור לצאת יחידי בלילה. (ברכות נד.) ומה שאמרו שתלמיד חכם צריך שמירה מדובר בתוך העיר משום גנאי וחשד, אבל מחוץ לעיר שיש מזיקים אפי' כל אדם צריך שמירה.

ובטורי אבן (חגיגה ג) הקשה, בתוספתא מבואר שבכל לילה שיוצא יחידי נקרא שוטה, ואילו במסכת פסחים מבואר שהקפידא לצאת יחידי בלילה הוא דווקא בלילי רביעיות ושבתות ואם כן מדוע יקרא שוטה זה היוצא בשאר לילות? ותיירץ דווקא היוצא מחוץ לעיר ומקום שומם נקרא שוטה, אבל בתוך העיר בלילי רביעיות ושבתות אינו אלא בשביל זריזות ושמירה יתירה.

והחיד"א (פתח עיניים חגיגה ג) כתב לחלק, שיש הפרש אם עושה כן דרך קבע או לא, שאם עושה דרך קבע אפי' בשאר לילות נחשב שוטה, אבל העושה כן בעראי אינו חשוב שוטה ומותר, אבל בלילי רביעיות ולילי שבתות אסור אף שלא בדרך קבע. והני מילי גבי שאר אנשים, אבל גבי תלמידי חכמים אסור בכל הלילות ואפי' בעראי.

ופסק הרמ"א (יו"ד סי' קטז ס"ה) אסור לילך בכל מקום סכנה כמו תחת קיר נטוי או יחידי בלילה.

וכתב בפסקי תשובות (אות יב) ולדברי כולם יש לאדם להזהר לילך יחידי בלילה בפרט שלא במקום ישוב, אבל היום העולם מיקל בזה ואף יוצאים למקומות מבודדים, והטעם כיוון שיש תאורה מפנסי הרחובות והרכבים ובמקום שיש אור אין המזיקין שולטים כל כך, וחשוב כאור יום. וכן כתב בארצות ציון (ח"א פ"א ה"ד - סה) ואם יש תאורה או עוברים ושבים מותר. ויותר יש להזהר בלילי רביעי ולילי שבתות. וכשהולך בלילה יחידי בין ברגל או ברכב כשיש צורך דחוף או מצוה, אם הדרך מוארת או שאור הירח זורח⁵⁹, או שהולך עם פנס בידו אפשר להקל ללכת יחידי, וכשהדרך חשוכה ידליק האור שבתוך הרכב (הערה שם) ולא יסמוך על פנסי הרכב שמבחוץ⁶⁰.

59. שראינו לעיל בגמ' שאור הירח חשוב כשלושה, והרמ"ע מפאנו כתב כיוון שפני יעקב אבינו ע"ה חקוקים בירח ובכסא הרי לנו שניים, ועם האדם עצמו שלשה.

60. שהביא שם את דברי המאורי אור, שהקשה מדוע כתבה הגמ' אבוקה כשנים היה לה לכתוב אבוקה כאחד? אלא שבטרקלין גדול שני אנשים שיושבים רחוקים זה מזה מועיל להם, אבל אבוקה לא, שצריך שתהיה מאירה לו,

שינה ושכיבה כשהוא פרקדן

מובא במסכת ברכות (ג): אמר רב יוסף: פרקדן השוכב על גבו לא יקרא קריאת שמע מפני שמקבל עול מלכות שמים דרך שררה וגאווה, מקרא הוא דלא ליקרי משמע מדבריו שלקרוא אסור, הא משמע מיגנא שפיר דמי לישון כך אין בעיה, והא והרי רבי יהושע בן לוי לייט היה מקלל אמאן דגני את מי שישן אפרקיד על גבו.

כתב המשנ"ב (ס"ק ו) איסור גדול לישן אפרקדן, היינו שוכב על גבו או כשפניו טוחות בקעקע, ויש להרגיל לישון על צידו. וכתב הפסקי תשובות (אות ה) שנכון להרגיל הקטנים מגיל תשע בכך, ומותר להעיר אדם שישן כך בכדי שישן על צידו ואין בכך גזל שינה. וכן פסק בשו"ת שמלת חיים (סי' רכג).

אמנם לדעת הרה"ג חיים קנייבסקי (שאלת רב ח"ב פכ"ב תשו' ז) כתב הנדרם אפרקדן אין צריך להעירו.

וגבי שכיבה אפרקדן בלי לישון, בשו"ת שמלת חיים (סי' רכא) כתב שאם אין חשש שירדם כך מותר לשכב אפרקדן. וכן הורה הגרי"ש אלישיב (שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב ברכות יג, ב).

ובפסקי תשובות (אות ה) כתב מדברי הגמ' משמע שלישי אפרקדן דהיינו כשהוא שוכב על גבו או שוכב על בטנו בכדי לישון אסור. אולם גדולי הדורות ואנשי מעשה הקפידו מאוד גם על שכיבה ללא שינה וכן דעת החזו"ן איש (שונה הלכות ס"ג), ובשוכב כך בכדי לישון אסור כי אין לסמוך על זה שתכף שירדם יסובב עצמו, שמה תחטפנו שינה.

מכל מקום, כתבו הגרש"ז¹ ואיערבך (נשמת אברהם סי' סג) וכן דעת רבי פנחס שיינברג (חידושי בתרא סי' סג) שאם ישן על גבו וראשו מורם על גבי כריות כך שכתפיו מורמות קצת מהמיטה או שראש המיטה מורם אינו חשוב אפרקדן.

וגבי אופן השינה בלילה, לדעת הרמב"ם (הלכות דיעות פ"ו ה"ה) יש לישון תחילה על צד שמאל ובסוף שינתו על צד ימין, וטוב הוא לבריאות הגוף.

ובבן איש חי (שא"א פקודי סעי' ז) ובכף החיים (סי' רל"ח אות יא) כתב שע"פ שער הכוונות יש לישון על צד שמאל עד הצות ומחצות ואליך על צד ימין ומועיל זה לבטל כוחות החיצוניים.

¹וע"כ פנסי הרכב אינם מועילים שאינם מאירים לו, וצריך להדליק את האור בתוך הרכב שיאירו לו.

וכתב בפסקי תשובות (אות ה) אמנם מי שקשה לו לישון כך, אין לו להפסיד את השינה עקב כך, אך ישתדל שלא התהפך מצד לצד הרבה פעמים.

כיצד יפשוט בגדיו

מובא במסכת שבת (קמ"ג) ואמר רבי יוסי: מימי לא ראו קורות ביתי אימרי חלוקי.

ופסק הטור המפשיט חלוקו לא יפשיט מלמטה ללמעלה שבכך ישאר ערום, אלא יוציאו מראשו ויכסה את גופו בסדין ויכסה במיטתו, וכן פסק בשו"ע.

וכתב הפסקי תשובות (אות יג) בשם המשנ"ב (סי' ב סק"א) שצריך האדם להתנהג בצניעות ובושה לפני הקב"ה אפי' כשהוא בלילה ובחדרי חדרים, וצריך להיזהר תמיד מלגלות בשרו שלא במקום הכרח אפי' מעט המקומות שרגילים לכסות.

סדר ק"ש שעל הציטה

לשם יחוד קדשא בריהו הוא ושכינתה, בדחילו ורחימו, ורחימו ודחילו, ליחדא שם
אות יו"ד אות ה"א באות וא"ו אות ה"א, ביחודא שלים בשם כל ישראל, לאקמא
שכינתא מעפרא ולעלוי שכינת עגנו, הריני מקבל עלי אלהותו יתברך ואהבתו ויראתו,
והריני ירא ממנו, בגין דאיהו רב ושליט על כלא, וכלא קמה כלא. והריני ממליכו על
כל אבר ואבר וגיד וגיד מרמ"ח אברים ושס"ה גידים של גופי ונפשי רוחי ונשמתי,
מלכות גמורה ושלמה. והריני עבד לשם יתברך, והוא ברחמי וזכני לעבדו בלב שלם
ונפש חפצה. אמן כן יהי רצון:

רבנו של עולם הריני מוחל וסולח לכל מי שהכעיס והקניט
אותי, או שחטא פנגדי בין בגופי, בין בממוני, בין בכבודי, בין בכל
אשר לי, בין באנס בין ברצון, בין בשוגג בין במזיד, בין בדבור בין
במעשה, בין בגלגול זה בין בגלגול אחר, לכל בר ישראל, ולא
יענש שום אדם בסבתי. יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי שלא אחטא עוד, ומה
שחטאתי לפניך מחק ברחמי הרבים, אבל לא על ידי יסורי וחלאים רעים. יהיו לרצון אמרי פי
והגיון לבי לפניך, יהוה צורי וגאלי:

ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם המפיל חבלי שנה על עיני,
ותנומה על עפעפי, ומאיר לאישון בת עין. יהי רצון מלפניך יהוה

אֱלֹהֵי יְאֹהֵי אֲבוֹתַי, שְׁתַּשְׁכִּיבְנִי לְשָׁלוֹם, וְתַעֲמִידְנִי לְחַיִּים טוֹבִים
וּלְשָׁלוֹם, וְתֵן חֶלְקִי בְּתוֹרָתְךָ, וְתִרְגְּלֵנִי לְדַבֵּר מִצְוָה, וְאֵל תִּרְגְּלֵנִי
לְדַבֵּר עֲבָרָה, וְאֵל תְּבִיאֵנִי לְיַדֵּי חַטָּא, וְלֹא לְיַדֵּי נִסְיוֹן, וְלֹא לְיַדֵּי
בְּזִיוֹן, וְיִשְׁלַט בִּי יֵצֶר הַטּוֹב, וְאֵל יִשְׁלַט בִּי יֵצֶר הָרָע, וְתִצִּילֵנִי מֵיֵצֶר
הָרָע וּמִחֲלָאִים רָעִים, וְאֵל יִבְהִילוּנִי חֲלוּמוֹת רָעִים וְהִרְהוּרִים
רָעִים, וְתֵהָא מִטְּתִי שְׁלָמָה לְפָנֶיךָ, וְהָאֵר עֵינַי פֶּן אֵישָׁן הַמּוֹת.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַמְּאִיר לְעוֹלָם כָּלֹּ בְכָבוֹד:

(האשה אומרת בכדי להשלים לרנ"א איברים)

אל מלך נאמן

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

(בלחש) ברוך, שם כבוד מלכותו, לעולם ועד:

וְאַהֲבַת אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ.
וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לִבְבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם
לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ
וּבְקוּמְךָ. וְקִשַּׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטֹטְפוֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתַּבְתָּם
עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִשְׁמְעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל
נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקוֹשׁ וְאֶסְפַּת דְּגָנְךָ

וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ וְאָכְלֹתַי וּשְׂבָעֶתָּ.
הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְהוָה בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא
יִהְיֶה מָטָר וְהִיאַדְמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל
הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרַי אֱלֹהֵי עַל
לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יַדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת
בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לְאַבְתֵּיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַכַּפֵּן
פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל
מִצְוֹת יְהוָה וְעָשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם
אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי
וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

(וחזור שוב, בכדי להשלים רמ"ח תיבות כנגד רמ"ח איברים של האדם)

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֱמַת.

יְעֲלִזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יִרְנְנוּ עַל מִשְׁכַּבּוֹתָם: רֹמְמוֹת אֵל בְּגִרוֹנָם
וְחָרַב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם:

הִנֵּה מִטָּתוֹ שָׁלְשָׁלְמָה שְׁשִׁים גְּבָרִים סָבִיב לָהּ מִגְּבֵרֵי יִשְׂרָאֵל:
כָּלֶם אַחֲזִי חָרַב מְלַמְדֵי מְלַחְמָה אִישׁ חָרְבוּ עַל יָרְכוּ מִפְּחַד
בְּלִילוֹת: (ג' פעמים)

**יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו
אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:**

אם תִּשְׁכַּב לֹא תִפְחַד וְשִׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתְךָ: שְׁמַרְנִי כְּאִישׁוֹן בַּת
עַיִן בְּצַל כְּנָפֶיךָ תִּסְתִּירֵנִי: אֲנִי שִׁכַבְתִּי וְאִישְׁנָה הִקְיַצְוֹתִי כִּי יְהוָה
יִסְמְכֵנִי: בְּיָדְךָ אֶפְקִיד רוּחִי פְדִיתָה אוֹתִי יְהוָה אֵל אֱמֶת:

ישב בְּסֵתֶר עֲלִיוֹן בְּצַל שְׁדֵי יִתְלוֹנֵן: אִמַּר לַיהוָה מַחְסֵי וּמְצוּדֹתַי
אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ בּוֹ: כִּי הוּא יִצְיִלְךָ מִפֶּחַ יְקוּשׁ מִדְּבַר הַזּוֹת: בְּאֲבָרְתוֹ
יִסָּד לְךָ וְתַחַת כְּנָפָיו תִּחְסֶה צָנָה וְסִחְרָה אֲמַתּוֹ: לֹא תִירָא מִפְּחַד
לִילָה מִחֵץ יַעוּף יוֹמָם: מִדְּבַר בְּאֶפֶל יְהִלְךָ מִקְטָב יִשׁוּד צְהָרִים:
יִפֹּל מִצְדָּךְ אֵלֶיךָ וּרְבֵבָה מִימִינְךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תִּבְיֵט
וְשִׁלַּמְתָּ רַשְׁעִים תִּרְאֶה: כִּי אַתָּה יְהוָה מַחְסֵי:

אנא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. תֵּבֵא לְפָנֶיךָ תִּפְלִתָנוּ. וְאֵל
תִּתְעַלֵּם מִלְּכָנוּ מִתְחַנְּנָנוּ. שְׂאִין אֲנַחְנוּ עֲזֵי פָנִים וְקִשֵׁי עַרְף לֹמֵר
לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צְדִיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חַטָּאנוּ.
אֲבָל חַטָּאנוּ. עֲוִינוּ. פָּשַׁעְנוּ. אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ וְאֲנָשֵׁי בֵיתנוּ: אֲשַׁמְנוּ.
בְּגָדְנוּ. גִּזְלָנוּ. דִּבְרָנוּ דְּפִי וְלָשׁוֹן הִרְעוּ. הָעֵוִינוּ. וְהִרְשַׁעְנוּ. זָדְנוּ.
חִמְסָנוּ טָפְלָנוּ שָׁקַר וּמְרָמָה. יַעֲצָנוּ עֲצוֹת רְעוּת. כִּזְבָּנוּ. כְּעָסְנוּ.
לָצָנוּ. מִרְדְּנוּ. מָרִינוּ דְּבָרֶיךָ. נֶאֱצָנוּ. נֶאֱפָנוּ. סָרְרָנוּ. עֲוִינוּ. פָּשַׁעְנוּ.
פָּגַמְנוּ. צָרְרָנוּ. צַעֲרָנוּ אָב וְאִם. קִשֵׁינוּ עַרְף. רִשַׁעְנוּ. שָׁחַתְנוּ.
תַּעֲבָנוּ. תָּעִינוּ וְתַעֲתַעְנוּ. וְסָרְנוּ מִמְצוֹתֶיךָ וּמִמְשַׁפְּטֶיךָ הַטּוֹבִים
וְלֹא שׁוּה לָנוּ. וְאַתָּה צְדִיק עַל כָּל הַבָּא עֲלֵינוּ. כִּי אֱמֶת עֲשִׂיתָ.
וְאֲנַחְנוּ הִרְשַׁעְנוּ:

(אומר הכל בפעם אחת, וקודם שאומר 'ברוך שם כבוד' חוזר לומר את הפסוק של אותו לילה ג' פעמים)

(ליל א) אָנָּה בְּכַח, גְּדוּלַת יְמִינְךָ, תִּתִּיר צְרוּרָה: (אב"ג ית"ן)

(ליל ב) קָבַל רִנַּת, עֲמֶךָ. שְׂגָבְנוּ, טְהַרְנוּ נוֹרָא: (קר"ע שט"ן)

(ליל ג) נָא גְבוּר, דּוֹרְשֵׁי יְחִוּדְךָ, כְּכַבַּת שְׁמֶרֶם: (נג"ד יכ"ש)

(ליל ד) בְּרַכְּם טְהַרֶם, רַחֲמֵי צְדָקָתְךָ, תִּמְיֵד גְּמֻלָּם: (בט"ר צת"ג)

(ליל ה) חָסִין קְדוֹשׁ, בְּרַב טוֹבָךָ, נְהַל עֲדָתְךָ: (חק"ב טנ"ע)

(ליל ו) יְחִיד גְּאָה, לְעַמֶּךָ פִּנְה, זֹכְרֵי קְדוּשָׁתְךָ: (יג"ל פו"ק)

(ליל ז) שׁוֹעֲתָנוּ קִבַּל, וּשְׁמַע צַעֲקֹתָנוּ, יוֹדַע תַּעֲלוּמוֹת: (שק"ו צי"ת)

(ואח"כ יאמר בלחש)

בְּרוּךְ, שֵׁם כְּבוֹד מְלַכּוּתוֹ, לְעוֹלָם וָעֶד:

**אַתָּה תְּקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן, כִּי עַתָּה לְחַנּוּנָהּ, כִּי בָּא מוֹעֵד: בִּידְךָ אֶפְקִיד
רוּחִי, פְּדִיתָה אוֹתִי יְהוָה אֵל אֲמֶת:**

עטרת הקונטרס

ללמוד בזמן קצר ולהקיף את מקורות
ההלכה דעות הראשונים ודעות
הפוסקים וטעמיהם בכל נושא, בשפה
פשוטה וברורה.

בכוונה עשינו את הקונטרס קצר
ומצומצם בכדי לא להכביד על הקורא -
בכך יוכל הוא ללמוד בכמה שעות את
הקונטרס ואפ' לחזור עליו כמה וכמה
פעמים.

מיועד גם לנסיעה בדרכים, מקומות
המתנה, וכיוצא באלו... וכבר העיד בפני
אדם, שבזמן ההמתנה לתור בקופת
החולים כמעט סיים את הקונטרס ונהנה
ממנו מאוד.

בנוסף התועלת בו היא למסירת
שיעורים באותם הנושאים, פעמים
שההכנה היא מרובה ולוקחת לנו זמן
מהנושאים שלנו, ע"כ מתוך החוברת
הזו אפשר להכין את השיעורים בקלות.

מכל מקום, אי אפשר להוציא דברים
ללא טעויות ושגיאות, אשמח שכל מי
שרואה טעות הלכתית או שגיאת כתיב,
או שיש לו להוסיף באותו קונטרס כמה
נקודות, אשמח לקבל אותם בכדי ליעל
את הקונטרס הזה והבא.

בהצלחה רבה